གླིང་ཆེན་བདུན་གྱི་སྲོག་ཆགས་ལ་ལྟ་ཞིབ་དང་ངོ་སྤྲོད། (༧)

སྣང་གསལ་བསྟན་འཛིན་ནོར་བུས་བརྩམས།

གླིང་ཆེན་བདུན་གྱི་སྲོག་ཆགས་ལ་ལྟ་ཞིབ་དང་ངོ་སྤྲོད། (༡)

རྩོམ་པ་པོ། སྣང་གསལ་བསྟན་འཛིན་ནོར་བུ།
དེབ་གཟུགས་ཇུས་འགོད་པ། ཚེ་རིང་རྣམ་རྒྱལ།

དེབ་ཕྲེང་འདི་དག་ཁྲ་ལི་བོད་ཀྱི་སྒྱུ་རྩལ་དང་རྩོམ་རིག་གོང་འཕེལ་ཚོགས་པས་དཔར་སྐྲུན་གྱི་འགན་ཁུར་བྱས།

© 2024 by Tenzin Norbu Nangsal
This book has been produced under the initiative of TALI 2024

Written by Tenzin Norbu Nangsal
Book design by Tsering Namgyal

www.talitibet.org

ལྷོ་སྣེ་གླིང་ཆེན།
(Antarctica)

བྱ་ཁྲེའུ། **(Penguin)**

བྱ་ཁྲེའུ་ནི་ལྷོ་སྣེ་གླིང་ཆེན་ནང་གི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་རེད། སྲོག་ཆགས་དེར་“གངས་ཏུར་”ཞེས་པའི་བོད་མིང་ཞིག་ཀྱང་ཡོད། ལྷོ་སྣེ་གླིང་ཆེན་དེ་དག་སའི་གོ་ལའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པ་དང་། དབུས་དེར་འཛམ་གླིང་གི་ལྷོ་སྣེ་ཆགས་ཡོད། དེའི་རྒྱ་ཁྱོན་ནི་ཨ་མེ་རི་ཀའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ལྷུབ་གཅིག་དང་ཕྱེད་ཀ་ཙམ་ཡོད་པ་རེད།

བྱ་ཁྲེའུ་ཆུང་ཤོས་དེའི་ལུས་པོའི་རིང་ཚད་ལ་སན་ཊི་མི་ཊར་(Centimeter) ༩༦ ཙམ་དང་། ལུས་པོ་ཆེ་ཤོས་དེའི་རིང་ཚད་ལ་མི་ཊར་Meter) ༡.༣༥ ཙམ་ཡོད་པས། བྱིས་པ་ལོ་ན་བདུན་ལ་སོན་པ་ཞིག་གི་གཟུགས་པོའི་རིང་ཚད་དང་མཚུངས་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༠ ལོར་ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་ནང་གི་ཡུལ་གྲུ་པེ་རུ་(Peru) ནང་ནས་བྱ་ཁྲེའུ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་གི་འགྱུར་རྡོ་(Fossil) རྙེད་ཡོད། བྱ་ཁྲེའུ་དེའི་ལུས་པོའི་རིང་ཚད་ལ་མི་ཊར་(Meter) ༡.༥ ཙམ་ཡོད་པས། མི་དར་མ་ཞིག་གི་གཟུགས་པོའི་རིང་ཚད་ལྟར་ཡོད་པ་དང་། སའི་གོ་ལ་དེའི་སྟེང་ནས་ཇ་སྟོངས་སུ་ཕྱིན་ཏེ་ད་བར་ལོ་ངོ་བྱེ་བ་༣ དང་ས་ཡ་ ༦ ཙམ་འགྲོ་གི་ཡོད་པ་རེད།

བྱ་ཁྲེའུ་ནི་གནམ་ལ་འཕུར་མི་ཐུབ་པའི་འདབ་ཆགས་ཤིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཁོ་པས་རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་ལུས་པོའི་སྟེང་གི་གཤོག་པ་ཐུང་ཐུང་དེ་གཉིས་རྟེབ་དུས། གྲུ་གཟིངས་ཀྱི་ཤན་སྐྱ་ལྟ་བུའི་ནུས་པ་ཐོན་ནས་འཕུར་བ་ལྟར་ཆུ་རྐྱལ་མགྱོགས་པོ་རྒྱག་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

བྱ་ཁྲེའུ་ཡི་ལུས་པོའི་སྐང་གི་སྤུ་སྒྲོ་རྣམས་སྟུམ་ཐིང་ཐིང་ཞིག་ཡོད་པས། ཆུ་འགོག་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན་ཡོད། དེར་བརྟེན། སྤུ་སྒྲོ་དེ་ཆོས་རྟག་ཏུ་ལུས་པོ་དེ་སྐམ་པོར་ཉར་ཞིང་། ལུས་པོའི་དྲོད་ཚད་མ་ཤོར་བ་བྱེད། ལུས་པོའི་མདུན་ངོས་ཀྱི་སྤུ་སྒྲོའི་ཁ་མདོག་དེ་དཀར་པོ་ཡིན་པ་དང་། རྒྱབ་ངོས་ཀྱི་སྤུ་སྒྲོའི་ཁ་མདོག་དེ་ནག་པོ་རེད།

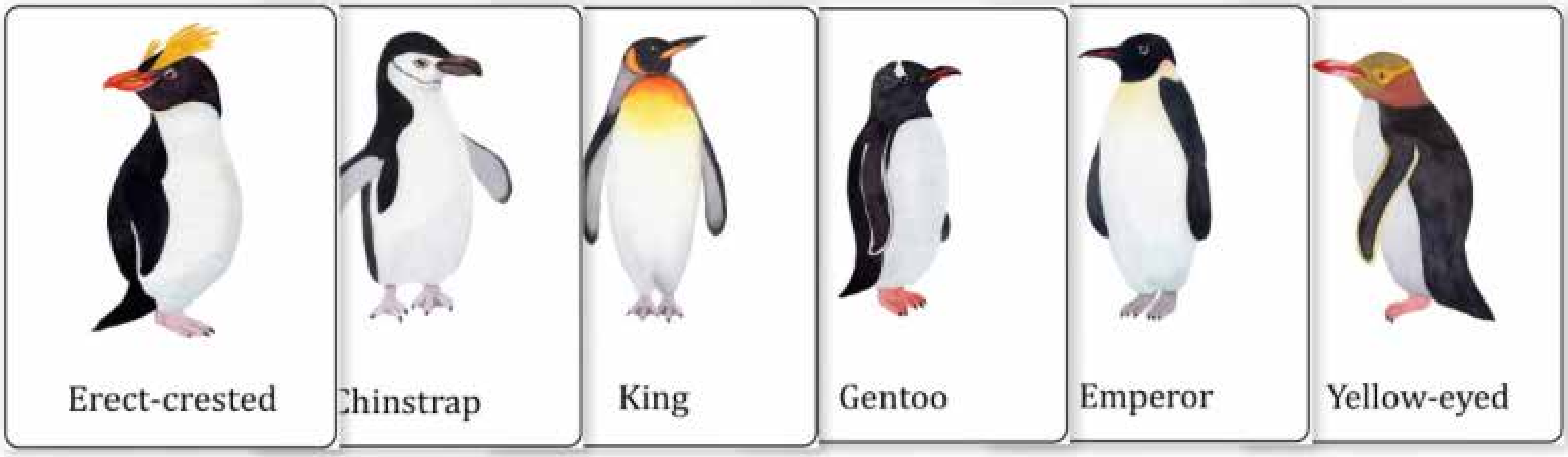
Erect-crested
Chinstrap
King
Gentoo
Emperor
Yellow-eyed

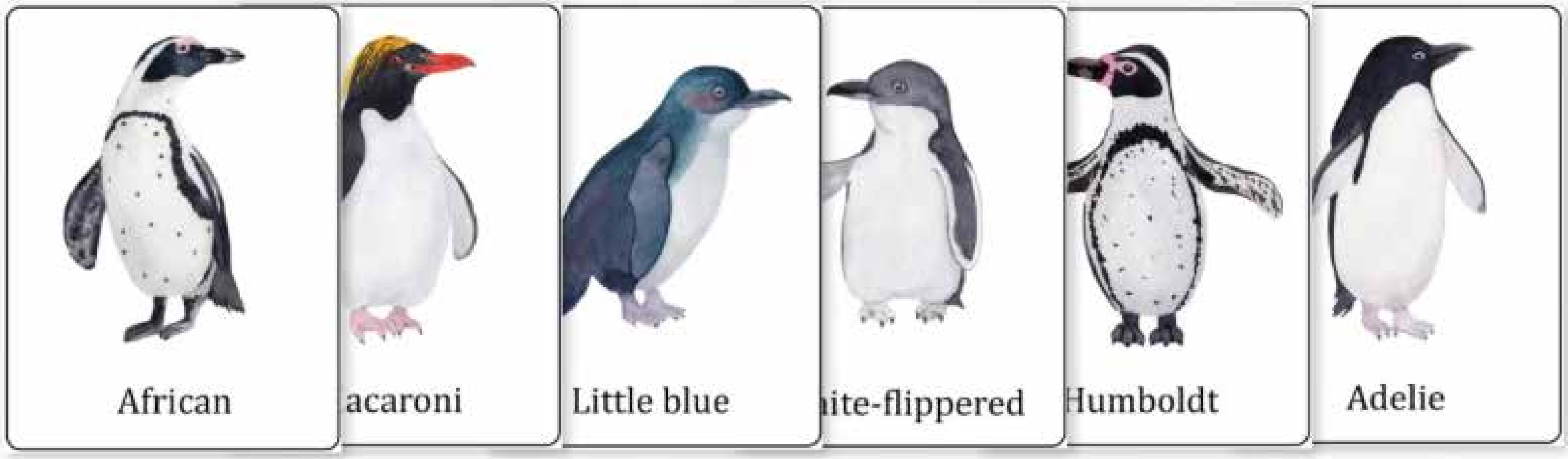
African
acaroni
Little blue
ite-flippered
Humboldt
Adelie

བྱ་ཕྲེའུ་ཡི་རིགས་མི་འདྲ་བ་ ༡༧ ཉེ་གནམ་གསལ་སྟེར།

ཨང་། No.	རིགས་ཀྱི་མིང་། Name	ཚན་རིག་གི་མིང་། Scientific name	ལུས་པོའི་རིང་ཚད། Height
༡	བྱ་ཕྲེའུ་མཛེང་སྒྲོ། Fairy penguin	Eudyptula minot	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༤༦ (cm)
༢	གླིང་ཕྲན་ག་ལཱ་པ་གོ་སེའི་བྱ་ཕྲེའུ། Galápagos penguin	Spheniscus mendiculus	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༥༠ (cm)
༣	བྱ་ཕྲེའུ་མགོ་སྒྲོ་ཟེ་ཅན། Rockhopper penguin	Eudyptes chrysocome	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༥༥ (cm)
༤	གླིང་ཕྲན་ཕེའུ་ཊ་ལན་ཊའི་བྱ་ཕྲེའུ། Fiordland penguin	Eudyptes pachyrhynchus	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༦༡ (cm)
༥	བྱ་ཕྲེའུ་མཆུ་རྟོ་མཐུག་པོ། Snares penguin	Eudyptes robustus	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༦༦ (cm)

༦	ཨ་ཧྥེ་རི་ཀའི་བྱ་ཁྲེའུ། African penguin	Spheniscus demersus	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༦༨ (cm)
༧	བྱ་ཁྲེའུ་མགོ་སྒྲོ་རྭ་ཅན། Erect-crested penguin	Eudyptes sclateri	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༧༡ (cm)
༨	བྱ་ཁྲེའུ་ལྷགས་ཞྭ་ཅན། Chinstrap penguin	Pygoscelis antarcticus	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༧༡ (cm)
༩	བྱ་ཁྲེའུ་བྲང་སྒྲོ་ཐིག་ཅན། Humboldt penguin	Spheniscus humboldti	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༧༢ (cm)
༡༠	མླ་ཛན་ལན་གྱི་བྱ་ཁྲེའུ། Magellanic penguin	Spheniscus magellanicus	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༧༢ (cm)
༡༡	བྱ་ཁྲེའུ་མིག་རྩ་དཀར་པོ། Adélie penguin	Pygoscelis adeliae	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༧༦ (cm)
༡༢	བྱ་ཁྲེའུ་གདོང་དཀར། Royal penguin	Eudyptes schlegeli	སན་ཊར་མི་ཊར་ ༧༦ (cm)

༡༣	བྱ་ཁྲེའུ་དབུ་རྒྱན། Macaroni penguin	Eudyptes chrysolophus	སེན་ཊི་མི་ཊར་ ༧༦ (cm)
༡༤	བྱ་ཁྲེའུ་མགོ་མིག་སེར་པོ། Yellow-eyed penguin	Megadyptes antipodes	སེན་ཊི་མི་ཊར་ ༧༩ (cm)
༡༥	བྱ་ཁྲེའུ་མཆུ་སེར་མིག་དཀར། Gentoo penguin	Pygoscelis papua	སེན་ཊི་མི་ཊར་ ༨༦ (cm)
༡༦	བྱ་ཁྲེའུ་སྐལ་པ་དངུལ་མདོག King penguin	Aptenodytes patagonicus	སེན་ཊི་མི་ཊར་ ༩༦ (cm)
༡༧	བྱ་ཁྲེའུ་སྟོབས་ཆེན། Emperor penguin	Aptenodytes forsteri	སེན་ཊི་མི་ཊར་ ༡༢༧(cm)

བྱ་ཁྱིའུ་ལ་མཇུག་མ་ཡོད་པ་དང་། ཁོ་པའི་རྐང་པའི་སྡེར་མོ་རྣམས་མཁྲེགས་པོ་དང་རྣོ་པོ་ཡོད་ཙང་། རྒྱུན་དུ་གངས་འཁྱགས་ཀྱི་སྟེང་ལ་འཛེག་ཐུབ་པ་མ་ཟད། སྡེར་མོ་རྣོ་པོ་དེས་འབྱུད་ཀྱུག་བརྒྱབ་ནས་གྲོད་ཁོག་གིས་གངས་དང་། འཁྱགས་པའི་ཐོག་ཏུ་བཤུད་འགྲོ་(Sliding) བྱེད་རྒྱུར་མཁས། བྱ་ཁྱིའུ་ཡིས་གོམ་པ་རྒྱག་དུས། བྱིས་པ་ཆུང་ཆུང་ངམ། ཁྱིའུ་ཞིག་དང་འདྲ་བར་ཁོ་པའི་ལུས་པོ་དེ་གཞོགས་གཉིས་ལ་ཡོམ་ཙམ་ཡོམ་ཙམ་བྱས་ནས་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

བྱ་ཁྱིའུ་ཕལ་མོ་ཆེ་གྲང་ངར་ཆེ་བའི་ལྷོ་སྣེའི་ཁོར་ཡུག་གི་ཁྲོད་དུ་འཚོ་གནས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང་། བྱེ་བྲག་གི་རིགས་ཁ་ཤས་ཤིག་ལྷོ་སྣེ་གླིང་ཆེན་གྱི་ཉེ་འཁོར་དུ་ཁྱབ་པའི་དྲོད་འཇམ་ཅན་གྱི་གླིང་ཕྲན་དེ་ཚོའི་ཐོག་ཏུ་འཚོ་བ་སྐྱེལ་བཞིན་ཡོད། ཁོ་པ་ཚོའི་ཟས་རིགས་གཙོ་བོ་ནི་རྒྱ་མཚོའི་ནང་གི་མཚོ་འབུ་(Shrimp) དང་། ཉ། མཚོ་འབུ་ཕྲ་ཆུང་(Krill) རྣམས་བཟུང་ནས་ཟ་ཡི་ཡོད་པ་རེད།

བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་ཁྱིམ་ཚང་སྒྲོང་ཚུལ་དེ་དག་བྱེ་བྲག་གི་རིགས་སོ་སོའི་དབར་ལ་ཁྱད་པར་ཕྲན་བུ་ཞིག་ཡོད་པ་སྟེ། བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་བྱ་ཚང་ཁ་ཤས་ཀྱི་ནང་དུ་སྒོང་གཉིས་སམ། ཡང་ན། སྒོང་གཉིས་ལས་མང་བ་ཞིག་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་རུང་། མཐའ་མ་དེར། སྒོང་རུམ་ཐུབ་པ་ནི་གྲངས་གཅིག་མ་གཏོགས་ལྷག་གི་མེད། ཡིན་ན་ཡང་། བྱ་ཁྱིའུ་སྟོབས་ཆེན་(Emperor penguin) གྱི་བྱ་ཚང་ལ་སྒོང་གཅིག་མ་གཏོགས་མེད། བྱ་ཁྱིའུ་ཨ་

མས་སྒོ་ང་བཏང་ནས་ལམ་སེང་རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་ཁ་ལག་འཚོལ་བར་འགྲོ་བ་དང་། བྱ་ཁྲེའུ་ཨ་ཕ་དེས་སྒོ་ང་དེ་དག་རང་ཉིད་ཀྱི་རྐང་པའི་སྟེང་ལ་ཁྲེར་ནས་གྲོད་ཁོག་གི་འོག་ཏུ་ཟླ་བ་གཉིས་ཙམ་ཞིག་བཙུག་ཏེ་ཉར་གྱི་ཡོད།

དེ་ནས་སྒོ་ང་དེ་བྱ་ཁྲེའུ་ཨ་ཕའི་གྲོད་ཁོག་གི་འོག་ཏུ་རུམ་པ་དང་། བྱ་ཕྲུག་དེ་རིམ་བཞིན་འཚར་ལོངས་བྱུས། ཟླ་བ་གསུམ་ཙམ་ཞིག་ཕྱིན་པའི་རྗེས་ལ་བྱ་ཁྲེའུ་ཨ་མས་གཞི་ནས་བྱ་ཚང་ལ་ཕྱིར་ལོག་བྱུས་ཏེ་བྱ་ཕྲུག་དེར་ཁ་ལག་སྐྱེལ་བར་ཡོང་། དུས་ཡུན་དེའི་རིང་དུ་བྱ་ཁྲེའུ་ཨ་ཕ་ལ་ཁ་ལག་ཁྲོན་ནས་མེད་པར་ལྟོགས་པར་ལུས། བྱ་ཕྲུག་དེ་ཟླ་བ་ལྔ་ཙམ་ཞིག་ལ་སླེབས་པའི་སྐབས་སུ། རང་རྒྱ་འཕེར་

ཏེ་ཕ་མ་གཉིས་ལ་བསྟེན་མི་དགོས་པར་ཁ་ལག་རང་ཉིད་ནས་འཚོལ་ཐུབ་པ་དང་། ལོ་ལྔ་ཙམ་ཟིན་དུས་བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་ཁྱིམ་ཚང་གསར་པ་ཞིག་ལོགས་སུ་བཙུགས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཉེན་ཚབས་ཀྱི་གནས་སྟངས།

བྱ་ཁྱིའུ་རིགས་ཀུང་སའི་གོ་ལ་དེའི་སྟེང་གི་སྲོག་ཆགས་གཞན་རྣམས་དང་འདྲ་བར་རང་བྱུང་ཁམས་ཀྱི་ཆ་ཤས་གལ་ཆེན་གྲས་ཤིག་ཀྱང་རེད། རྒྱུན་དུ་རྒྱ་མཚོའི་ནང་གི་སྲོག་ཆགས་ན་ཀྲ་བཤན་པ་(Killer whales) དང་། མཚོ་སླིལ་གཟིག་རིས་(Leopard seals) ཀྱིས་བྱ་ཁྱིའུ་ཟས་སུ་འཛིན་ནས་ཟ་བ་དང་། རྒྱ་མཚོའི་སྟེང་དུ་འཕུར་བའི་འདབ་ཆགས་མཚོའི་སྐྱུར་མོ་(Gulls) དང་མཚོ་སྐྱུར་བཤན་པ་(Skuas) ལ་སོགས་པས་བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་བྱ་ཚང་གི་ནང་ནས་སྒོ་ང་བརྐུས་ཏེ་ཟ་བ་མ་ཟད། བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་བྱ་ཕྲུག་ཆུང་ཆུང་དེ་བསད་ནས་ཟ་བཞིན་ཡོད་པས། སྲོག་ཆགས་དེ་རྣམས་ནི་བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་རང་བྱུང་ཁམས་ཀྱི་དགྲ་ཟླ་ཆགས་ཡོད།

འོན་ཀྱང་། བྱ་ཁྱིའུ་ཡི་ཚེ་སྲོག་ལ་གནོད་འཚེ་ཚབས་ཆེན་བཟོ་མཁན་དེ་ནི་ང་ཚོ་མིའི་རིགས་ཡིན། མི་རྣམས་ཀྱིས་བྱ་ཁྱིའུ་འཚོ་གནས་བྱེད་སའི་རྒྱ་མཚོའི་ནང་ནས་ཚད་ལས་བརྒལ་བའི་ཉའི་རིགས་འཛིན་པ་

དེས་ཁྲོ་པའི་ཟས་རིགས་དཀོན་པོ་ཆགས་པ་དང་། ཡུལ་བསྐོར་སྤྲོ་འཆམ་པ་དེ་ཚོས་བྱ་ཁྲིའུ་ཡི་བྱ་ཚང་སྐྲུན་སའི་ས་ཆ་རྣམས་བཙན་བཟུང་བྱེད་པ། རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་མི་རྣམས་ཀྱི་འཚོ་བའི་ཁྲོད་ཀྱི་གད་སྙིགས་རྣམས་གང་བྱུང་གིས་དབྱུགས་པ། ལྷག་དོན་རྡོ་སྣུམ་དབོར་སྐྱེལ་གྲུ་གཟིངས་ཀྱི་བདག་གཉེར་བ་དང་ལས་མི་དེ་ཚོས་སྣང་ཆུང་དང་གཟབ་ནན་མེད་པའི་ལྟ་སྤྱོད་འོག་རྡོ་སྣུམ་འཕོན་ཆེ་ཞིག་རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་འཛག་པ་དང་ཤོར་བའི་དབང་གིས་བྱ་ཁྲིའུ་སྟོང་ཕྲག་མང་པོ་ཤི་བ་དང་། ཁྲི་ཕྲག་མང་པོར་གནོད་སྐྱོན་འཕོག་ནས་བྱ་ཁྲིའུ་ཡི་རིགས་བྱེ་བྲག་འགའ་ཞིག་རྩ་སྟོངས་སུ་འགྲོ་ལ་ཉེ་བའི་གནས་སྟངས་ཤིག་ཐོན་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན།

(South America)

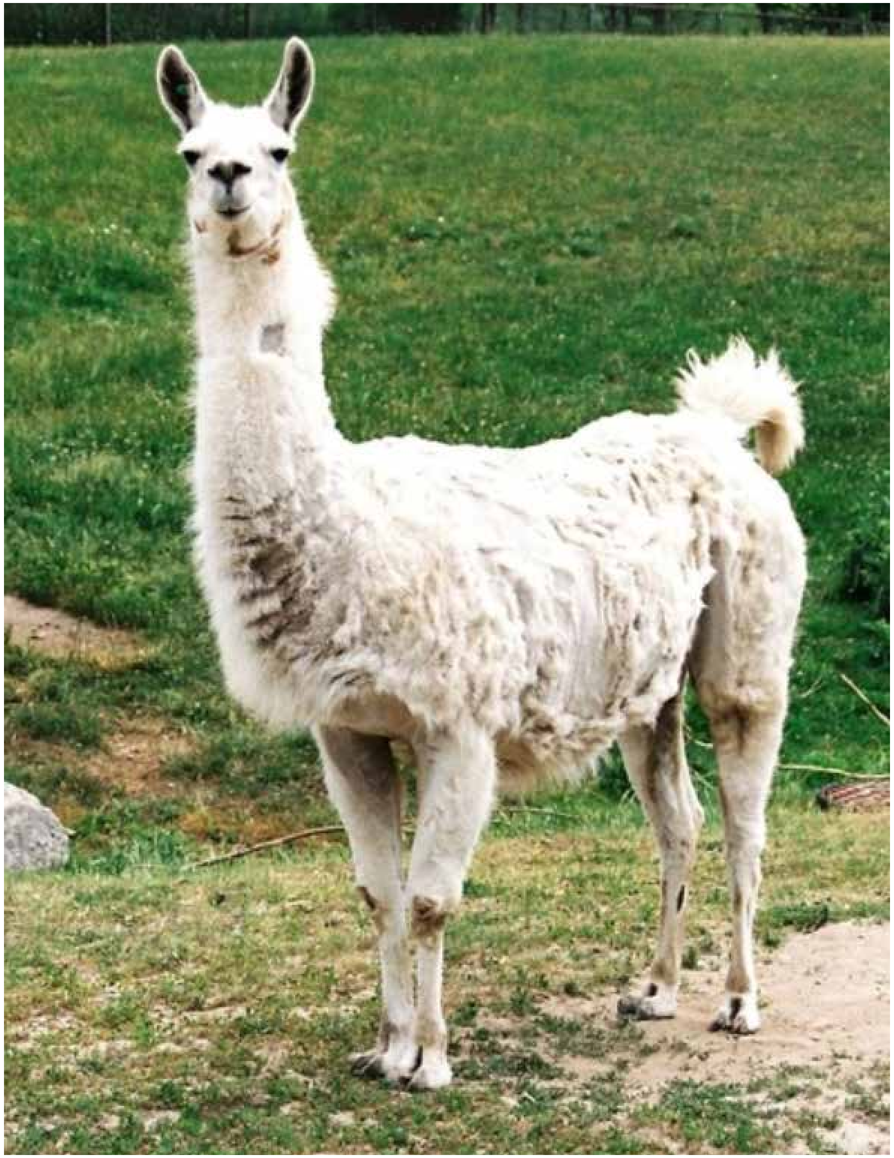

ལླ་མ་ཛ་མོང་ལུག། (Llamas)

ལླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་ནི་ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་(South America) གྱི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་རེད། ཁོ་པ་དང་སྲོག་ཆགས་ཛ་མོང་དབར་སྤྱུན་མཆེད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ཡོད། ཁོ་པའི་མགོ་དང་སྙེ་ནི་སྲོག་ཆགས་ཛ་མོང་འདྲ་པོ་ཡོད་ཀྱང་། ལུས་པོའི་ཐོག་ཏུ་ཛ་མོང་གི་ཤ་ཙོག་དེ་མེད་པར། སྲོག་ཆགས་ལུག་ལྟར་བལ་འཁེབ་ཡོད་པས། དེའི་རིགས་ཀྱི་སྲོག་ཆགས་ལ་“ཛ་མོང་ལུག་”ཅེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་ནི་བོད་ཀྱི་སྒོ་ཕྱུགས་གཡག་ལྟར་ཁྱིམ་དུ་གསོ་བའི་ངོ་འཕྲུང་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཀྱང་རེད། གང་ལགས་ཤེ་ན། འདས་པའི་ལོ་ངོ་ས་ཡ་༤༠ སྔོན་དུ་སྲོག་ཆགས་དེ་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་གྱི་ཐོག་ཏུ་འཚོ་གནས་བྱེད་སྡོད་ཡོད་པ་དང་། འདས་པའི་ལོ་ངོ་ས་ཡ་ ༣ ཙམ་གྱི་གོང་དུ་ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་ལ་གནས་སྤོ་བྱེད་འགོ་ཚུགས། དེ་ནས་ད་བར་ལོ་ངོ་ཁྲི་གཅིག་ལྷག་ཕྱིན་པའི་འཁྱུགས་རོམ་དུས་རབས་ཀྱི་མཇུག་ཙམ་ལ་སྲོག་ཆགས་དེའི་རིགས་རྒྱུད་རྣམས་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་གྱི་ནང་དུ་ཙ་སྟོངས་སུ་གྱུར་ཡོད་པ་ཞིབ་འཇུག་པ་ཚོས་བཤད་བཞིན་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་། ངོ་ལོ་སྟོང་ཕྲག་བཞི་ནས་ལྔའི་གོང་ཙམ་ནས་བཟུང་། ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་ནང་གི་ཡུལ་གྲུ་པེ་རུ་(Peru) ཡི་མི་རྣམས་ནས་ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་དེ་དག་བདག་མེད་བྱེས་འཚོར་གནས་པའི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ནས་ཁྱིམ་དུ་གསོ་བའི་སྒོ་ཕྱུགས་ཤིག་ཏུ་གྱུར་བར་བརྟེན། སྲོག་ཆགས་དེ་ནི་མིའི་རིགས་ཀྱིས་བདག་ཏུ་བཟུང་བའི་སྒོ་ཕྱུགས་རྙིང་ཤོས་ཀྱི་གྲས་ཤིག་ཀྱང་རེད།

དེང་སྐབས་འཛམ་གླིང་དེའི་སྟེང་དུ་སྲོག་ཆགས་“ཛ་མོང་ལུག་”གི་བྱེ་བྲག་རིགས་བཞི་སྟེ། ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་(Llamas) ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Llama glama) དང་། བལ་བཟང་ཛ་མོང་ལུག་(Alpaca) ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Vicugna pacos) ཧེའུ་གཟུགས་ཛ་མོང་ལུག་(Vicuña) ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Vicugna vicugna) མེས་རྒྱུད་ཛ་མོང་ལུག་(Guanaco) ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Lama guanicoe) བཅས་ཡོད་པ་

དང་། རིགས་བཞི་པོ་དེའི་ཁྲོད་ནས་རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དང་། བལ་བཟང་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་ནི་ཁྱིམ་དུ་གསོ་བའི་སྒོ་ཕྱུགས་ཀྱི་རིགས་གཉིས་པོ་དེ་ཡིན་པས། མི་རྣམས་ཀྱིས་འགྲོག་རྭ་དང་ཞིང་རྭའི་ནང་དུ་གསོ་ཉར་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་། རྟེའུ་གཟུགས་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དང་། མེས་རྒྱུད་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དེ་གཉིས་ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་པོ་ནའི་ནང་དུ་བདག་མེད་རང་དབང་དུ་འཚོ་གནས་བྱེད་བཞིན་པའི་རིགས་ཡིན་པ་རེད།

རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དེ་དང་བྱེ་བྲག་གི་སྤྱུན་ཉེའི་རིགས་གསུམ་པོ་ཚང་མའི་མགོ་ཆུང་ལ། རྣ་ཅོག་དང་མིག་ཆེན་པོ། སྣེ་རིང་པོ་བཅས་ཡོད་པར་བརྟེན། རྒྱུན་དུ་རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་ཡིན་ཀྱི་རེད་བསམས་པའི་ནོར་འཁྲུལ་ཅན་གྱི་ངོས་འཛིན་ཚུལ་ཞིག་ཐོན་བཞིན་ཡོད། འོན་ཀྱང་། རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དེའི་མགོ་ནས་སྨུག་མཐིལ་བར་དུ་མཐོ་ཚད་ལ་མི་ཊར་(Meter) ༡.༥ ཙམ་ཡོད་པ་དང་། ལུས་པོའི་ལྗིད་ཚད་ལ་ཀི་ལོ་(Kilogram) ༢༠༠ ཙམ་ཟིན་གྱི་ཡོད། བྱེ་བྲག་གི་རིགས་གཞན་པ་གསུམ་པོའི་ནང་གི་མེས་རྒྱུད་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དེའི་ལུས་པོའི་མཐོ་ཚད་དེ་དག་རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་དང་འདྲ་པོ་ཡོད་པ་མ་གཏོགས། བལ་བཟང་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དང་། རྟེའུ་གཟུགས་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་དེ་གཉིས་ཀྱི་ལུས་པོའི་ཆེ་ཆུང་དང་ལྗིད་ཚད་ནི་རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་རིགས་ལས་ཏ་ཙང་ཆུང་བ་དང་ཡང་བ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།

ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་ཁའི་ཡས་མཆུ་དེ་དག་དཀྱིལ་ནས་ཁ་བཤགས་ཏེ་གཤོགས་གཉིས་སུ་ཕྱེ་ཡོད་པས། ཡས་མཆུ་དེ་གཉིས་ཀྱིས་བཟའ་ཆས་རྣམས་གཤོགས་གཡས་གཡོན་ནས་རུབ་རུབ་བཟོས་ཏེ་ཁའི་ནང་དུ་བདེ་བླག་དང་བླུག་ཐུབ་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན། དེ་བཞིན་ཁོ་པའི་ལུས་པོའི་སྟེང་དུ་གྲང་དར་གྱི་གནམ་གཤིས་ལ་བཟོད་ཐུབ་པའི་བལ་མཐུག་ལ་རིང་བ་ཞིག་འཁེབ་ཡོད། བལ་དེ་ཚོའི་ཁ་མདོག་ནི་དཀར་པོ་དང་ནག་པོ། ཐལ་མདོག ཡང་ན། ཚོན་མདོག་མི་འདྲ་བ་རིགས་གཉིས་ལས་མང་བ་ཞིག་མཉམ་བསྲེས་བྱས་པའང་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད། སུག་ལག་བཞི་པོའི་སྟེང་གི་སྨིག་པ་དེ་དག་ལུག་ལྟར་སྐྱེས་མེད་པར། སེན་མོ་སྐྱེས་པ་ནང་བཞིན་ཡོད་པ་མ་ཟད། སུག་ལག་གི་མཐིལ་ལ་མཉེན་པའི་ཀོ་ལྤགས་ཆགས་ཡོད་པ་རེད།

ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གིས་རྩྭ་དང་གཟན་པ། ཤིང་འབྲས། འབྲུ་རིགས་ཀྱི་སོན་ལ་སོགས་པ་ཟ་བ་དང་། སྲོག་ཆགས་ཛ་མོང་ལྟར་ཆུ་མང་པོ་འཐུང་མི་དགོས་པས། ས་མཐོའི་རི་ཁྲོད་དུ་འཚོ་བ་སྐྱེལ་རྒྱུར་འཕྲོད་པོ་ཡོད། རྒྱུན་དུ་ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་ཕོ་མོའི་དབར་འཁྲིག་སྦྱོར་གྱི་ནམ་དུས་ངེས་གཏན་ཞིག་མེད། ལོ་ལྟར་ཧླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གི་ཨ་མས་ཕྲུ་གུ་གཅིག་སྐྱེས་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། ཕྲུ་གུ་དེས་ཨ་མའི་མངལ་དུ་ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་དང་ཕྱེད་ཀ་ཙམ་ཞིག་བསྡད། སྐྱེས་མ་ཐག་པའི་ཕྲུ་གུ་དེའི་ལུས་པོར་ལྗིད་ཚད་ཀི་ལོ་(Kilogram) ༦.༥ ནས་ ༧༣.༦ ཙམ་ཡོད་རུང་། རིམ་བཞིན་འཚར་ལོངས་བྱུང་སྟེ་ལུས་པོའི་ལྗིད་ཚད་དེ་དག་ཀི་ལོ་(Kilo-

gram) ༡༢༦ ནས་ ༣༠༩ ཙམ་ཟིན་གྱི་ཡོད། རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་རྣམས་ལྡུ་སྒྲིག་ནས་འཚོ་བ་དང་། ཁོ་པ་ཚོའི་ཚེ་ཚད་དེ་ལོ་ ༣༥ ལྷག་ཙམ་མ་གཏོགས་མེད།

ཉེན་ཚབས་ཀྱི་གནས་སྟངས།

རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་ནི་ཡུལ་གྲུ་པེ་རུ་(Peru) ཡི་རྒྱལ་མཚོན་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་ནང་གི་གཙུག་གནས་མི་རིགས་(Indigenous people) འདྲ་མིན་ཞིག་ཡོད་པའི་སྤྱི་ཚོགས་དེའི་ཁྲོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ལྡན་པའི་རིག་གཞུང་གི་ནང་དུ་ཐོན་པའི་གལ་ཆེའི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཀྱང་རེད། ས་གནས་ཡུལ་མི་ཚོས་གནའ་སྔ་མོའི་དུས་ནས་རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་སྒོ་ཕྱུགས་ཤིག་ཏུ་གསོ་ཉར་བྱས་ཏེ། ཁོ་པའི་ལུས་པོའི་ཤ་རྣམས་ཟས་སུ་སྤྱོད་པ་དང་། ལུས་པོའི་སྟེང་གི་བལ་དེ་དག་འཚོ་བའི་ཁྲོད་ཀྱི་གྱོན་ཆས་ལ་སོགས་བཟོས་པ་མ་ཟད། རྒྱུན་དུ་ས་ཁུལ་གཅིག་ནས་ས་ཁུལ་གཞན་ཞིག་ལ་འགྲུལ་བཞུད་བྱེད་སྐབས། མི་རྣམས་ཀྱི་ཅ་དངོས་ཅག་ཅིག་ཁག་དབོར་སྐྱེལ་བྱེད་མཁན་གྱི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

རླ་མ་ཛ་མོང་ལུག་གིས་མིའི་རིགས་ལ་ལེགས་སྐྱེས་དེ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཕུལ་ཡོད་ཀྱང་། མི་སྣ་འགའ་ཞིག་ནས་སྲོག་ཆགས་དེར་བྱམས་སྐྱོང་ལྡན་པའི་གསོ་ཉར་མ་བྱས་པར་དེ་ལས་ལྡོག་ཏེ་སྒོ་ཕྱུགས་ཀྱི་ཁོངས་ནས་

ཕྱིར་འབུད་བཏང་སྟེ། གསང་ལམ་ཁྲོད་ཀྱི་འཁྲུམ་ཁྲི་ལྷ་བུ་ལ་གྱུར་ནས་ཉིན་ལྟར་བགྲེས་སྐྱོམ་དང་ནད་མནར་གྱི་དཀའ་སྡུག་འོག་ཚུད་བཞིན་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་དེང་སྐབས་རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་གི་གཞུང་འབྲེལ་མ་ཡིན་པའི་ཚོགས་པ་ཁ་ཤས་ནས་ཉམ་ཐག་གི་གནས་སུ་ལྷུངས་པའི་ཕྲ་མ་རྔ་མོང་ལུག་དེ་རྣམས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་པའི་ལས་གཞི་ཞིག་སྤེལ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

ཕྲ་མ་རྔ་མོང་ལུག་(Llamas) དང་། བལ་བཟང་རྔ་མོང་ལུག་(Alpaca) གཉིས་པོ་ནི་སྒོ་ཕྱུགས་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཡིན་པའི་དབང་གིས་རིགས་རྒྱུད་དེ་དག་ཙ་སྟོངས་སུ་འགྲོ་བའི་ཉེན་ཁ་མེད་ཀྱང་། བདག་མེད་བྱེས་སུ་གནས་པའི་ཁོ་བའི་སྤུན་མཆེད་མེས་རྒྱུད་རྔ་མོང་ལུག་(Guanaco) དང་། ཧེའུ་གཟུགས་རྔ་མོང་ལུག་(Vicuña) གི་རིགས་རྒྱུད་ནི་ཙ་སྟོངས་སུ་འགྲོ་སྲིད་པའི་གནས་སྟངས་འཕྲད་མྱོང་ཡོད། དཔེར་ན། སྤྱི་ལོ་ ༡༥༧༣ ལོར་ཡུ་རོབ་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་སི་པན་(Spain) གྱིས་ལྷོ་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་དེ་བཙན་བཟུང་བྱས་རྗེས། བདག་མེད་སྲོག་ཆགས་དེའི་རིགས་ཀྱི་ལུས་པོའི་སྟེང་གི་སྤུ་ཀ་ལེགས་པའི་བལ་ལ་བརྫམས་ནས་གང་བྱུང་གིས་རི་དྭགས་བརྒྱབ་པར་བརྟེན། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ལོའི་སྐབས་སུ་བདག་མེད་དུ་འཚོ་བའི་མེས་རྒྱུད་རྔ་མོང་ལུག་གི་རིགས་རྒྱུད་དེའི་གྲངས་འབོར་ཁྲོན་སྟོང་ཐག་ཁ་ཤས་ཤིག་མ་གཏོགས་ལྷག་མེད། དེར་བརྟེན། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ལོར་ས་གནས་དབུས་གཞུང་གིས་བདག་མེད་སྲོག་ཆགས་དེའི་རིགས་ལ་གང་བྱུང་

གིས་རི་དྭགས་རྒྱག་མི་ཚོག་པའི་རྩ་ཁྲིམས་བཟོས་ནས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་འགོ་ཚུགས་པས། དེང་སྐབས་མེས་རྒྱུད་ཛ་མོང་ལུག་གི་གྲངས་འབོར་དེ་དག་ས་ཡ་གཉིས་ཙམ་ཞིག་ཏུ་འཕར་ཡོད་ཀྱང་། ཁྲིམས་འགལ་གྱིས་རི་དྭགས་རྒྱག་པའི་གནས་ཚུལ་སྔ་མཐུད་ནས་ཐོན་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན།
(North America)

ཨ་རིའི་གླང་རྒོད། (Bison)

ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ནི་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་(North America) ཐོག་གི་སྲོག་ཆགས་ཆེ་ཤོས་ཤིག་རེད། སྲོག་ཆགས་དེའི་མིང་ལ་ས་སྐྱེས་རྡོ་སྐྱེས་ཀྱི་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གཙུག་གནས་མི་རིགས་(Native American) ཚོས་“ཏ་ཐན་ཁ་(ta-THAN-ka)” ཞེས་འབོད། འདས་པའི་ལོ་རྡོ་སྟོང་ཕྲག་མང་པོའི་ནང་དུ་སྲོག་ཆགས་དེ་ནི་ཨ་རིའི་གཙུག་གནས་མི་རིགས་དེ་ཚོའི་ཉིན་རེའི་ཟས་གོས་དང་། གནས་སྡོད། ཆས་དང་ཀྱི་བྱེད་སྒོ་ལ་སོགས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཚོ་བའི་ཁྲོད་དུ་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་རྒྱུ་ཆ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཆགས་ཡོད།

སྤྱིར་འཛམ་གླིང་ནང་གི་གླང་རྒོད་ལ་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་(American Bison) ཀྱི་རིགས་དང་། ཡུ་རོབ་ཀྱི་གླང་རྒོད་(European Bison) ཀྱི་རིགས་བཅས་གཙོ་བོའི་རིགས་རྒྱུད་གཉིས་ཡོད་ཀྱང་། བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་དེའི་སྟེང་དུ་འཚོ་བའི་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཀྱི་རིགས་ལ་ནང་གསེས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་རིགས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཏེ། ནགས་ཀྱི་གླང་རྒོད་(Wood Bison) དེའི་ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Bison.bison.athabasacae) ཞེས་བྲིས་ཡོད་པ་དང་། རྩྭ་ཁའི་གླང་རྒོད་(Plains Bison) དེའི་ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Bison.bison.bison) ཞེས་བྲིས་ཡོད། བྱེ་བྲག་གི་རིགས་གཉིས་པོའི་དབར་གྱི་ཁྱད་པར་གཙོ་བོ་དེ་ནི་ནགས་ཀྱི་གླང་རྒོད་རིགས་ཀྱི་གཟུགས་སྟོབས་དང་། ལུས་པོའི་སྤུ་རྩིད་ཀྱི་ཁ་མདོག་དེ་དག་རྩྭ་ཁའི་གླང་རྒོད་ཀྱི་རིགས་ལས་ཆེ་བ་དང་། སྤུ་མདོག་དེ་རྣམས་ནག་པ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།

ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ལ་སྐབས་རེ་དབྱིན་སྐད་ཀྱི་མིང་གཞན་ཞིག་ཏེ་“Buffalo” ཞེས་འབོད་མཁན་ཡང་ཡོད། བོད་སྐད་དུ་“མ་ཧེ་”ཞེས་སྒྱུར། དེ་ནི་མི་རྣམས་ནས་གོ་ནོར་ཤོར་བའི་མིང་ཞིག་ཡིན་པ་གསུངས། གང་ལགས་ཤེ་ན། གླིང་ཆེན་དེའི་སྟེང་ལ་ཡུ་རོབ་ནས་ཐོག་མར་གཞིས་ཆགས་སུ་ཡོང་མཁན་གྱི་མི་རིགས་དཀར་པོ་དེ་ཚོའི་ཁོངས་སུ་ཧྥ་རན་སིའི་མི་ཡང་ཡོད་པས། ཡུ་རོབ་ཀྱི་ཕྱི་མི་གསར་དུ་འབྱོར་བ་དེ་ཚོས་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་དེ་མཐོང་མ་ཐག་ཁ་ནས་“Boeuf” སྟེ་ཧྥ་རན་སིའི་སྐད་ཀྱི་ནང་དུ་“གླང་ཤ་”ཟེར་བའི་ཐ་སྙད་

དེ་བེད་སྤྱོད་བྱས་པ་ཐོས་ནས། མི་རིགས་དཀར་པོ་གཞན་དག་དེ་ཚོས་དབྱིན་སྐད་“Buffalo” ཞེས་པ་དང་སྦྲ་ནོར་ཐེབས་ཏེ་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ལ་མིང་དེ་བཏགས་ཡོད་ཚུལ་རྒྱ་ཆ་ཁག་ཏུ་གསལ། ཚང་མས་མཁྱེན་གསལ་ལྟར། ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ནི་ཞིང་ནགས་དང་རྩྭ་ཐང་གི་ཁྲོད་དུ་གཙོ་བོ་འཚོ་གནས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་ལས། གླིང་ཆེན་ཨེ་ཤེ་ཡ་དང་། གླིང་ཆེན་ཨ་ཧྥི་རི་ཀའི་ནང་གི་སྲོག་ཆགས་“མ་ཧེ་”ལྟར་རྒྱུན་དུ་གཙང་ཆུའི་དཀྱིལ་ལ་འཚོ་གནས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་མ་རེད།

ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཀྱི་ཁྱུ་ཚོགས་རྣམས་དེ་སྤྱི་རང་དབང་དང་བདག་མེད་དུ་འཚོ་བའི་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་རིགས་རྒྱུད་ཅིག་ཡིན་པས། ཁོ་པ་ཚོའི་གཟུགས་སྟོབས་ཆེན་པོ་ཡོད། རྒྱུན་ལྡན་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཕོ་དེ་ཚོའི་མགོ་ནས་མཇུག་མ་བར་དུ་རིང་ཚད་མི་ཊར་(Meter) ༣ ལྷག་ཡོད་པ་དང་། མཐིང་བའི་སྣང་གི་ཤ་ཅོག་ནས་སྨུག་མཐིལ་གྱི་བར་དུ་མཐོ་ཚད་མི་ཊར་(Meter) ༢ ཙམ་ཞིག་ཡོད་ཅིང་། ལུས་པོའི་ལྗིད་ཚད་དེ་ཀི་ལོ་(Kilogram) ༩༠༧ ལྷག་ཙམ་ཟིན། ཡིན་ན་ཡང་། གླང་རྒོད་མོ་རྣམས་ཀྱི་ལུས་པོའི་ཆེ་ཆུང་དང་ལྗིད་ཚད་དེ་དག་ཕོའི་རིགས་ལས་ཐྲན་བུའི་ཆུང་བ་དང་ཡང་བ་ཡོད།

ཕོ་མོ་གཉིས་པོའི་མགོ་ལ་རྭ་ཅོ་ལྡན་པས་རང་སྲུང་གི་མཚོན་ཆ་ཞིག་དང་མཚུངས། གླང་རྒོད་ཀྱི་མགོའི་ཐོད་པ་དེར་རྭས་པ་མཐུག་པོ་རིམ་པ་གཉིས་བརྩེགས་ཅན་ཞིག་ཡོད་པས། རྒྱུན་དུ་གླང་རྒོད་ཕན་ཚུན་

དང་། ཕྱིའི་དཔྲ་ཟླ་དེ་ཚོར་རྟུང་ག་རྒྱག་ཏེ་ཕར་གྲོལ་བྱེད་སྐབས། རང་ཉིད་ཀྱི་མགོའི་ཀླད་པར་རྨས་སྐྱོན་མི་འཐོག་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན་ཡོད། གླང་རྒོད་ཀྱི་མིག་གཉིས་པོས་གཡས་གཡོན་གྱི་དངོས་པོ་རྣམས་གསལ་པོར་མཐོང་བའི་ནུས་པ་ཞན་ཡང་། ཁོ་པའི་རྣ་ཅོག་གཉིས་ཀྱིས་ས་ཐག་རིང་པོའི་སྒྲ་དེ་འཛིན་ཐུབ་ཅིང་། སྣ་ཁུག་གི་རྩེ་དེ་ཡང་རྣོ་པོ་ཞེ་དྲག་ཡོད་པས། མིའམ་སྲོག་ཆགས་གཞན་གྱི་གནོད་འཚེ་རྣམས་འགོག་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད། ཁའི་ཨོག་མའི་འོག་ཏུ་ཨོག་ཚོམ་ལྷ་བུའི་སྨ་ར་སྤུ་རིང་ཞིག་ཡོད་ལ། མཛིང་པའི་སྐང་ལ་ཤ་ཅོག་ལྷ་བུའི་ཤ་ཤེད་ཆེན་པོ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད། གླང་རྒོད་ཀྱི་མགོ་དང་། སྐེ། དེ་བཞིན་མཛིང་པའི་ཤ་ཅོག་བཅས་ལ་སྨུག་ནག་ཅན་གྱི་རྩིད་པ་རིང་པོ་དང་མཐུག་པོ་ཞིག་སྐྱེས་ཡོད་རུང་། ལུས་པོའི་རྒྱབ་དང་སྟོད་ཕྱོགས་ཀྱི་སྤུ་རྩིད་དེ་ཚོ་ཐུང་ཐུང་དང་སྲབ་པོ་ཞིག་ཡོད། ཁོ་པའི་ཇ་མ་ནི་ཐྲ་ཞིང་རིང་བ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།

གླང་རྒོད་ཀྱིས་རྩྭ་དང་། རྩྭ་ཡན། ལོ་མའི་རིགས་དང་ཤིང་འབྲས་ཀྱི་རིགས་ལ་སོགས་ཟས་སུ་སྤྱོད། རྒྱུན་དུ་ཁོ་པ་ཚོས་བཟའ་ཆས་འཚོལ་བར་འགྲོ་བའི་ལམ་བར་དུ་ས་རྡུལ་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་ས་ལ་ཉལ་ནས་འགྲེ་སློག་བརྒྱབ་སྟེ་ལུས་པོའི་ཐོག་ཏུ་གཞན་རྟེན་གྱིས་འཚོ་བའི་འདྲེ་ཤིག་ལ་སོགས་པའི་འབུ་ཚུང་དེ་ཚོ་མེད་པ་བཟོ་བ་མ་ཟད། ལུས་པོའི་སྤུ་རྩིད་ཕྱིང་པར་གྱུར་ཏེ་རྡོག་རྡོག་ཆགས་པ་རྣམས་ཀྱང་གཙང་སེལ་བཟོ་བའི་སྣང་ཚུལ་ཐོན། ཁོ་ལྷར་ཁྱུ་དང་ཁྱུ་བསྒྲིགས་ནས་རྩྭ་ཆུ་བཟང་བའི་ས་ཁུལ་ལ་གནས་སྡོ་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། གནས་

སྤོ་ཞེས་པ་ནི་སྲོག་ཆགས་འགའ་ཞིག་གིས་ནམ་དུས་དང་བསྟུན་ཏེ་ཟས་རིགས་འཚོལ་བསྡུ་དང་། རིགས་རྒྱུད་སྐྱེ་འཕེལ་གྱི་ཆེད་དུ་ས་གནས་གཅིག་ནས་ས་གནས་གཞན་ཞིག་ཏུ་སྤོ་བའི་སྣང་ཚུལ་ལ་བརྗོད།

ལོ་རེའི་སྤྱི་ཟླ་བདུན་པ་དང་བརྒྱད་པའི་ནང་དུ་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཕོ་མོ་གཉིས་ཀྱིས་འཁྲིག་སྦྱོར་གྱི་ལས་སུ་ཞུགས་ཏེ། ཁོ་པ་ཚོའི་རིགས་རྒྱུད་འཕེལ་གྱི་ཡོད། དེ་ཡང་གླང་རྒོད་ཕོ་རྣམས་ཀྱིས་ཕན་ཚུན་འགྲན་རྩོད་བྱས་ཏེ་རིགས་རྒྱུད་འཕེལ་བའི་དབང་ཆ་དེ་ཐོབ་ཐབས་བྱས། གླང་རྒོད་མོ་རྣམས་ནས་བེའུ་ཕྲུག་དེ་མངལ་དུ་ཟླ་བ་དགུ་དང་ཕྱེད་ཀ་ཙམ་ཞིག་ཉར་རྗེས་གཞི་ནས་སྐྱེས། སྐྱེས་མ་ཐག་པའི་བེའུ་ཕྲུག་གིས་ཐོག་མའི་ཉིན་མོ་གསུམ་དེ་ཨ་མ་དང་འགྲིན་ནས་ཁ་མི་བྲལ་བར་མཉམ་དུ་བསྡད། དེ་ནས་ཟླ་མཐུད་ཟླ་བ་བརྒྱད་ཙམ་རིང་གླང་རྒོད་ཨ་མའི་ལྟ་སྐྱོང་འོག་འཚོ། བེའུ་ཕྲུག་དེ་འཆར་ཡོངས་བྱུང་ནས་ལོ་གཅིག་འཁོར་བའི་མཚམས་དེར་རིམ་བཞིན་རང་རྐྱ་འཕེར་ཏེ་གླང་རྒོད་ཀྱི་ཕྲུ་ཚོགས་གཞན་དང་མཉམ་དུ་འགྲོགས། ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ལ་ཕྲུ་ཚོགས་མི་འདྲ་བ་གསུམ་ཙམ་ཞིག་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་སྟེ། གླང་རྒོད་མོ་དང་བེའུ་ཕྲུག་རྣམས་མཉམ་དུ་འདུས་པའི་ཕྲུ་ཚོགས་དང་། གླང་རྒོད་ཕོའི་རིགས་མཉམ་དུ་འདུས་པའི་ཕྲུ་ཚོགས། དེ་ནས་གླང་རྒོད་ཕོ་འགའ་ཤས་ཤིག་ཁེར་རྐྱང་དུ་འཚོ་བའི་ཕྲུ་ཚོགས་བཅས་ཡོད། རྒྱུན་ལྡན་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཀྱི་ཚེ་ཚད་དེ་ལོ་ ༡༥ ནས་ ༢༠ ཙམ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་། སྐབས་ རེ་ལོ་ ༣༠ ལྷག་ཙམ་གསོན་པའང་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་རེད།

ཉེན་ཚབས་ཀྱི་གནས་སྟངས།

ཞིབ་འཇུག་ཡིག་ཆའི་ནང་དུ་འཁོད་པར་གཞིགས་ན། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པ་དེའི་ནང་དུ་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་ས་སྟེང་ལ་འཚོ་གནས་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པའི་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་དེ་རྣམས་ཀྱི་རིགས་རྒྱུད་རྩ་སྟོངས་སུ་འགྲོ་ལ་ཉེ་བའི་ཐབས་སྡུག་གི་གནས་སྟངས་ཤིག་འཕྲད་སྙོང་འདུག ཡ་ང་བའི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ལྟ་བུ་ཞིག་མ་འོངས་པར་སའི་གོ་ལ་དེའི་ཐོག་གི་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་རིགས་ཆེ་ཆུང་གང་འདྲ་ཞིག་ལ་བསྐྱར་དུ་མི་འཕྲད་པ་དང་། སྲོག་ཆགས་དེའི་བདེ་སྡུག་དང་འབྲེལ་བའི་ས་གནས་ཀྱི་ཁོར་ཡུག་དང་རིག་གཞུང་གི་གནས་བབ་ལའང་དོ་ཐོག་དང་ཤུགས་རྐྱེན་མི་ཡོང་བའི་འགན་འཁྲི་ཞིག་ང་ཚོ་ཚང་མར་ཡོད་སྙམ།

དེ་ཡང་འདས་ཟིན་པའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་ཕྱི་མིག་ཅིག་བལྟས་ན། ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཀྱི་ཕ་མེས་ཚོས་ལོ་ངོ་གསུམ་ཁྲི་ལྔ་སྟོང་གི་སྔོན་དུ་གླིང་ཆེན་ཨེ་ཤེ་ཡ་ནས་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་གྱི་ཐོག་ཏུ་གནས་སྤོ་བྱས་ཡོད། སྐབས་དེར་སའི་གོ་ལའི་གནམ་གཤིས་ཆེས་གྲང་དར་ཆེ་བས་ཨཱ་ལ་སེ་ཁཱ་(Alaska) ཞེས་དེང་སང་ཨ་རིའི་མངའ་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་ས་ཆ་དེའི་གཡས་གཡོན་གྱི་རྒྱ་མཚོ་ལ་གངས་འཁྱགས་མཐུག་པོ་ཆགས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་གླིང་ཆེན་དེ་གཉིས་ཕན་ཚུན་མཐུད་ནས་སྦྲེལ། ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ནི་ས་ཁུལ་དེ་དག་བརྒྱུད་ནས་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་གྱི་སྐྱང་ལ་ཡོང་མཁན་གྱི་ཐོག་མའི་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་གྲས་ཤིག་ཆགས། མི་

རྣམས་ནི་དེའི་རྗེས་ཀྱི་བསྐལ་པ་མང་པོ་ཞིག་ཕྱིན་པའི་རྗེས་ལ་གཞི་ནས་བྱུང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་དེའི་སྟེང་དུ་འགྱོར་ཡོད་པ་རེད།

དེང་སྐབས་ཀྱི་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གཙུག་གནས་མི་རིགས་(Native American) ཚོའི་མེས་པོས་ཀྱང་འགྲོ་ལམ་དེ་བརྒྱུད་ནས་ཨ་རིའི་ས་ཆ་དེའི་སྣང་ལ་ཡོང་བ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཤོད་སྒྲོལ་འདུག ཁོང་ཚོ་དང་ཐོག་གླིང་ཆེན་གང་ཞིག་ནས་ཡོང་བ་ཡིན་མིན་ལ་མ་བལྟོས་པར། མི་རིགས་དེ་དག་ནི་བྱུང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་དེའི་སྟེང་ལ་འཚོ་གནས་བྱས་ནས་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་འགའ་ཞིག་ཕྱིན་ཟིན་པ་གསལ་པོ་རེད། ཁོང་ཚོས་དུས་ཡུན་དེའི་རིང་དུ་ཨ་རིའི་གླང་ཐོད་དང་ཕན་ཚུན་མཉམ་འཚོ་མཉམ་གནས་བྱས་ཏེ་རང་ཉིད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་རིག་གཞུང་ཞིག་དང་། ཡུལ་གོམས་གཤིས་ལུགས་ཤིག་དར་སྤེལ་བྱས་ཡོད། ཨ་མེ་རི་ཀའི་གནའ་སྔོད་ཡུལ་མི་དེ་རྣམས་ཀྱང་ང་ཚོ་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ཀྱི་བོད་པ་ཚོ་ལྟར། ཡངས་ཤིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཡུལ་གྲུ་དེའི་ནང་གི་ཡུལ་ལུང་སོ་སོའི་རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག་གི་གནས་བབ་དེ་དང་འཚམས་པའི་འཚོ་བ་ཞིག་སྐྱེལ་བ་སྟེ། འགའ་ཞིག་གིས་འབྲོག་པའི་འཚོ་བ་སྐྱེལ་བ་དང་། འགའ་ཞིག་གིས་ཞིང་པའི་འཚོ་བ་སྐྱེལ། འགའ་ཞིག་གིས་ས་མ་འབྲོག་གི་འཚོ་བ་སྐྱེལ། དེ་ནས་འགའ་ཞིག་གིས་ཉ་པའི་འཚོ་བ་སྐྱེལ་མཁན་ལ་སོགས་ཡུལ་མིའི་སྡེ་ཁག་འདྲ་མིན་ཞིག་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད།

སྐབས་བབ་གླེང་བཞིན་ཡོད་པའི་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་དེ་དང་ཨ་རིའི་གཙུག་གནས་མི་རིགས་ཁྲོད་ཀྱི་འབྲོག་པའི་དབར་ལ་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ལྡན་ཡོད། དེ་ཡང་“རྩྭ་ཁ་ཆེན་པོ་(Great Plains)” ཞེས་འབོད་པའི་ཨ་མེ་རི་ཀའི་དབུས་ཀྱི་ལྷོ་ནས་བྱང་གི་བར་དུ་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་དང་འབྲོག་པ་རྣམས་འཚོ་གནས་བྱེད་ཡུལ་ཞིག་ཆགས། བོད་དང་ཨ་རིའི་འབྲོག་པ་ཚོའི་དབར་མཐུན་པའི་ཆ་དང་མི་མཐུན་པའི་ཆ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་སྟེ། ཁོང་ཚོ་གཉིས་ཀས་ས་གནས་གཅིག་ལ་གཏན་འཛུགས་བྱས་ཏེ་མི་བསྡད་པར་ཡང་ནས་ཡང་དུ་གནས་སྤོ་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་དེ་མཐུན་པའི་ཆ་ཡིན་པ་དང་། མི་མཐུན་པའི་ཆ་དེ་ནི་བོད་པའི་འབྲོག་པ་ཚོས་རྒྱུན་དུ་གཡག་དང་ར་ལུག་རྣམས་རང་ཉིད་ཀྱི་སྒོ་ཕྱུགས་སུ་ཉར་ཏེ་སྐྱངས་འཛིན་དང་དོ་དམ་བྱས་ནས་གནས་སྤོ་བྱེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་དེ་ཚོ་འབྲོག་པའི་སྒོ་ཕྱུགས་ཤིག་ཏུ་མི་འགྱུར་བར་བདག་མེད་རང་དབང་ངང་འཚོ་བཞིན་ཡོད་པས། ཨ་རིའི་འབྲོག་པ་རྣམས་ཀྱིས་གླང་རྒོད་ཀྱི་ཁྱུ་ཚོགས་དེ་ཚོའི་འགྱུལ་སྐྱོད་ལ་རྗེས་འབྲངས་ཏེ་གནས་སྤོ་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད།

དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའམ་སྤྱི་ལོ་༡༨༠༠ ལོའི་སྐབས་སུ། བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་དེའི་སྟེང་དུ་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཁྲིན་གྲངས་ས་ཡ་ ༦༠ ལྷག་ཙམ་ཞིག་འཚོ་གནས་བྱེད་སྡོད་ཡོད་པ་རྒྱུ་ཆ་ཁག་ཏུ་གསལ། ཨ་རིའི་གནའ་སྔོན་ཡུལ་མི་ཚོས་རང་ཉིད་ཀྱི་དགོས་མཁོ་ལ་དམིགས་ཏེ་གླང་རྒོད་བསད་པ་མ་གཏོགས།

གང་བྱུང་གིས་རི་དྭགས་རྒྱག་སྲོལ་མེད་ལ། རི་དྭགས་མ་རྒྱག་པའི་སྔོན་དུ་ས་ཆ་དེའི་ཡུལ་ལྷ་གཞི་བདག་རྣམས་ལ་བཀའ་གྲོལ་ཞུ་བའི་ཆོ་ག་བྱེད། དེ་ནས་ཁོང་ཚོས་བསད་པའི་གླང་རྒོད་དེའི་བཀའ་དྲིན་དྲན་པའི་ཐོག་ཏུ་གླང་རྒོད་ཀྱི་ལུས་པོའི་ཕྱི་རུས་དང་ནང་གྲོལ། སྤུ་རྩིད་པགས་པ་རྣམས་བེད་སྤྱོད་ལེགས་པར་བཏང་སྟེ་འཕྲོ་བརླག་མི་འགྲོ་བ་བྱེད་པའི་སྲོལ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད། འོན་ཀྱང་། ཡུ་རོབ་ཀྱི་མི་རིགས་དཀར་པོ་གཙོ་བོར་གྱུར་བའི་ཕྱི་མི་གཞིས་ཆགས་པ་རྣམས་རིམ་བཞིན་བྱུང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་གྱི་སྣང་ལ་གསར་དུ་འབྱོར་བ་ནས་བཟུང་། ས་ཁུལ་དེར་གནའ་བོའི་དུས་ནས་འཚོ་བ་བསྐྱལ་དང་སྐྱེལ་བཞིན་ཡོད་པའི་ཨ་རིའི་གཙུག་གནས་མི་རིགས་དང་། ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་རིགས་ཀྱི་འཚོ་བའི་ཁོར་ཡུག་དང་། རིགས་རྒྱུད་འཕེལ་རྒྱས་ལ་གནོད་འཚེ་ཆབས་ཆེན་བཟོས་ཡོད། ཕྱི་མི་གཞིས་ཆགས་པ་དེ་ཚོ་ཐོག་མར་ཨ་རིའི་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུ་འབྱོར། དེ་ནས་བསྐྱར་དུ་ཨ་རིའི་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་ལ་སྤོས་ཏེ་རྒྱ་བསྐྱེད་བྱས། གསར་དུ་འབྱོར་བའི་གཞིས་ཆགས་པ་དེ་ཚོས་དེང་རབས་ཅན་གྱི་གོ་མཚོན་དང་། འཕྲུལ་ཆས་ལ་སོགས་པར་བརྟེན་ནས་ས་ཁུལ་དེའི་ནང་དུ་འཕྲོག་བཅོམ་རང་བཞིན་གྱི་བྱ་སྤྱོད་སྤེལ་ཡོད། དཔེར་ན། གཞིས་ཆགས་པ་གསར་པ་དེ་ཚོས་ཐོག་མར་གླང་རྒོད་རྣམས་ཉིན་རེའི་བཟའ་ཆས་ཀྱི་ཆེད་དུ་བསད་པའམ། རང་ཉིད་ཀྱིས་བཙན་བཟུང་བྱས་པའི་ས་ཆ་དེའི་ནང་དུ་གླང་རྒོད་ཀྱི་ཁྱུ་ཚོགས་རྣམས་མི་ཡོང་བའི་ཆེད་དུ་རི་དྭགས་བརྒྱབ། དེ་

ནས་ས་ཁྲུལ་དེར་རི་ལིའི་ལྕགས་ལམ་བཟོས་རྗེས་འགྲིམ་འགྲུལ་ཐད་ལ་སྟབས་བདེ་སྐྲུན་ཡོད་ཅང་། གླང་གྲོད་རྣམས་ལ་རི་དྭགས་རྒྱག་རྒྱུ་དེ་སྤྲོ་སྣང་ཅན་གྱི་རྒྱུན་རྩེད་ཀྱི་རྣམ་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར། མི་དེ་ཚོས་རི་ལིའི་སྣེའུ་ཁུང་གི་ནང་ནས་ལྕགས་ལམ་གྱི་གཡས་གཡོན་དུ་ཁྲུ་ཚོགས་བསྒྲིགས་ཏེ་འགྲོ་བའི་གླང་གྲོད་རྣམས་ལ་གང་བྱུང་གིས་མེ་མདའ་བརྒྱབ་སྟེ་ཚད་མེད་བསད་པ་མ་ཟད། གླང་གྲོད་ཀྱི་ཤ་ལྤགས་ལ་སོགས་ཨ་རིའི་གྲོང་ཁྱེར་ཆེ་ཁག་དང་། ཡུ་རོབ་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་རྣམས་ལ་ཕྱིར་ཚོང་འཕོན་ཆེ་བྱས་པར་བརྟེན། གླང་གྲོད་ཀྱི་མགོ་རུས་དཀར་པོ་དེ་ཚོ་རི་བོ་ལྟར་སྤུང་གསོག་བྱས་པའི་དཔར་རིས་དེང་སང་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་རེད།

མི་རྣམས་ནས་ཨ་རིའི་གླང་གྲོད་ཀྱི་ཐོག་ཏུ་ཡ་ང་སྙིང་རྗེ་མེད་པའི་བྱ་སྤྱོད་དེ་འདྲ་ཞིག་སྤེལ་བའི་དབང་གིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༣༢ ལོའི་མཚམས་དེར། ཨ་རིའི་ས་ཆ་དེ་ཤར་ནུབ་ཕྱོགས་གཉིས་སུ་དབྱེ་མཚམས་བྱེ་ནས་རྒྱུག་འགྲོ་བའི་གཙང་པོ་"མི་སི་སི་པི། Mississippi" ཞེས་འབོད་བཞིན་ཡོད་པ་དེའི་ཤར་ངོས་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་དེ་ཚོའི་ནང་དུ་གླང་གྲོད་གྲངས་གཅིག་ཀྱང་མཐོང་རྒྱུ་མེད་པར་གྱུར་ཟིན་ཡོད་པ་མ་ཟད། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༠༠ ལོའི་བར་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀ་ཁྲོན་ཡོངས་ལ་བདག་མེད་དུ་འཚོ་བའི་ཨ་རིའི་གླང་གྲོད་ཁྲོན་གྲངས་ ༢༥༠ ཙམ་མ་གཏོགས་ལྷག་མེད་པས། སྲོག་ཆགས་དེའི་རིགས་རྒྱུད་རྩ་སྟོངས་སུ་འགྲོ་ཉེའི་གནས་སུ་གྱུར།

སྐབས་ལེགས་པ་ཞིག་ལ། དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་མགོ་སྟོད་ལ་ཨ་རིའི་སྲོག་ཆགས་རིག་པ་བ་སྐྱུ

ཞབས་ཝའེ་ལིམ་་ཊྲིམ་པེལ་་ཧོར་ན་ཌེ། William Temple Hornaday” ཟེར་བ་དེས་བདག་མེད་བྱེས་འཚོ་ལ་གནས་པའི་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཁ་ཤས་ཤིག་གསོན་པོར་བཟུང་ནས་ཨ་མེ་རི་ཀའི་སྤྱིན་གཟིགས་ཁང་ཁག་ཅིག་གི་ནང་དུ་གསོ་ཉར་བྱེད་འགོ་ཚུགས། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༠༥ ལོར་ཨ་རིའི་སྲིད་འཛིན་༢༦ པ་“རོ་སེ་ཕེལ་ཊི་ Theodore Roosevelt” མཆོག་གི་རྒྱབ་སྐྱོར་གནང་བར་བརྟེན། སྐུ་ཞབས་ཝའེ་ལིམ་་ཊྲིམ་པེལ་་ཧོར་ན་ཌེ་དང་ཕྱག་རོགས་མི་སྣ་འགའ་ཞིག་གིས་“ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་མཐུན་ཚོགས། The American Bison Society” ཞེས་པའི་སྲུང་སྐྱོབ་ཚོགས་པ་དེ་གསར་བཙུགས་བྱས་ཡོད། དུས་དེ་ནས་བཟུང་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་རྣམས་མི་སྒེར་གྱིས་གཉེར་བའི་འབྲོག་རྟ་དང་། ཞིང་རྟ། དེ་བཞིན་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གཞུང་གི་དོ་དམ་བྱེད་བཞིན་པའི་རྒྱལ་ཁབ་རིམ་པའི་གླིང་ག་འགའ་ཞིག་གི་ནང་དུ་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱིས་གསོ་ཉར་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ད་ལྟའི་ཆར་བྱང་ཨ་མེ་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་ནང་གི་ཡུལ་གྲུ་ཨ་རི་དང་ཁེ་ན་ཌ་གཉིས་ཀྱི་ས་ཁོངས་སུ་ཨ་རིའི་གླང་རྒོད་ཁྲོན་གྲངས་ཁྲི་ ༡༠ ཙམ་ཞིག་འཚོ་གནས་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

ཡུ་རོབ་གླིང་ཆེན།

(Europe)

མཚོའི་ནེ་ཙོ། (Puffin)

མཚོའི་ནེ་ཙོ་ནི་ཡུ་རོབ་གླིང་ཆེན་(Europe) གྱི་ཛ་ཆེའི་འདབ་ཆགས་ཤིག་རེད། ཁོ་པར་ནུབ་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོའི་མཚོའི་ནེ་ཙོ་(Atlantic puffin) ཞེས་ཀྱང་འབོད་ཀྱི་ཡོད།

ནུབ་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོའི་མཚོའི་ནེ་ཙོ་ལ་བཟོ་དབྱིབས་ཡ་མཚན་ཅན་གྱི་མཆུ་ཏོ་ཞིག་ཡོད། དགུན་ཁའི་ནམ་དུས་ལ་མཆུ་ཏོའི་ཁ་མདོག་དེ་སེར་པོ་ཡིན་པ་དང་། ཕོ་མོ་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་པའི་ནམ་དུས་ལ་མཆུ་ཏོའི་ཁ་མདོག་དེ་ལི་ཁྲང་ཞིག་ཏུ་སྒྱུར།

མཚོའི་ནེ་ཙོ་ལ་རིགས་མི་འདྲ་བ་གསུམ་ཙམ་ཡོད་པ་སྟེ། མི་རྣམས་ནས་མཐོང་རྒྱུ་མང་ཤོས་ཀྱི་“ཤུབ་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོའི་མཚོའི་ནེ་ཙོ། Atlantic puffin” ཞེས་པའི་རིགས་དེ་དང་། དེ་མིན་པའི་རིགས་གཞན་གཉིས་པོ་ནི་“མིག་སྤྱི་རུ་དབྱིབས་ཅན་གྱི་མཚོའི་ནེ་ཙོ། Horned puffin” ཟེར་བའི་རིགས་དང་། “མིག་སྤྱི་རིང་ཅན་གྱི་མཚོའི་ནེ་ཙོ། Tufted puffin” ཟེར་བའི་རིགས་བཅས་རེད།

མཚོའི་ནེ་ཙོ་རིགས་གསུམ་པོའི་ཕྱིའི་རྣམ་པ་ལ་ཕྲན་བུའི་ཁྱད་པར་ཡོད་ཀྱང་། ཚང་མའི་ལུས་པོ་དེ་ནི་རྒྱགས་རིལ་ཐུང་ཐུང་ཞིག་ཡོད་པ་དང་། བྱ་སྒྲོ་རྣམས་ནག་པོ་སླུམ་ཐིང་ཐིང་ཞིག་ཡིན་པ། མཆུ་ཏོ་དང་རྐང་པའི་ཁ་མདོག་གི་ཚོན་ཁྲ་ཅན་ཞིག་ཡོད། མིག་སྤྱི་རིང་ཅན་གྱི་མཚོའི་ནེ་ཙོ་ཡི་གཟུགས་སྐོབས་དེ་དག་ཤུབ་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོའི་ནེ་ཙོ་དང་མིག་སྤྱི་རུ་དབྱིབས་ཅན་གྱི་མཚོའི་ནེ་ཙོ་གཉིས་ལས་ཏོག་ཙམ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།

མཚོའི་ནེ་ཙོས་ཁོ་པའི་མི་ཚེ་གང་པོ་རྒྱ་མཚོའི་མཚོ་འགྲམ་དུ་འཚོ་གནས་བྱས་ཏེ་སྡོད་ཀྱི་ཡོད་པས། གནམ་ལ་འཕུར་ཐུབ་པ་དང་། རྒྱ་མཚོའི་གཏིང་ལ་འཛུལ་ནས་ཆུ་རྐྱལ་རྒྱག་ཐུབ་པའི་བྱ་རིགས་ཤིག་རེད། མཚོའི་ནེ་ཙོའི་མཆུ་ཏོ་དེ་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཞིག་ཡོད། ཁོ་པའི་མཆུ་ཏོ་དེ་དག་འཚོ་བའི་ནང་གི་ལག་ཆ་ལྟ་བུ་ཞིག་དང་། རང་སྲུང་གཞན་གནོལ་གྱི་མཚོན་ཆ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་པ་རེད། ཁོ་པས་རྒྱ་མཚོའི་ནང་གི་

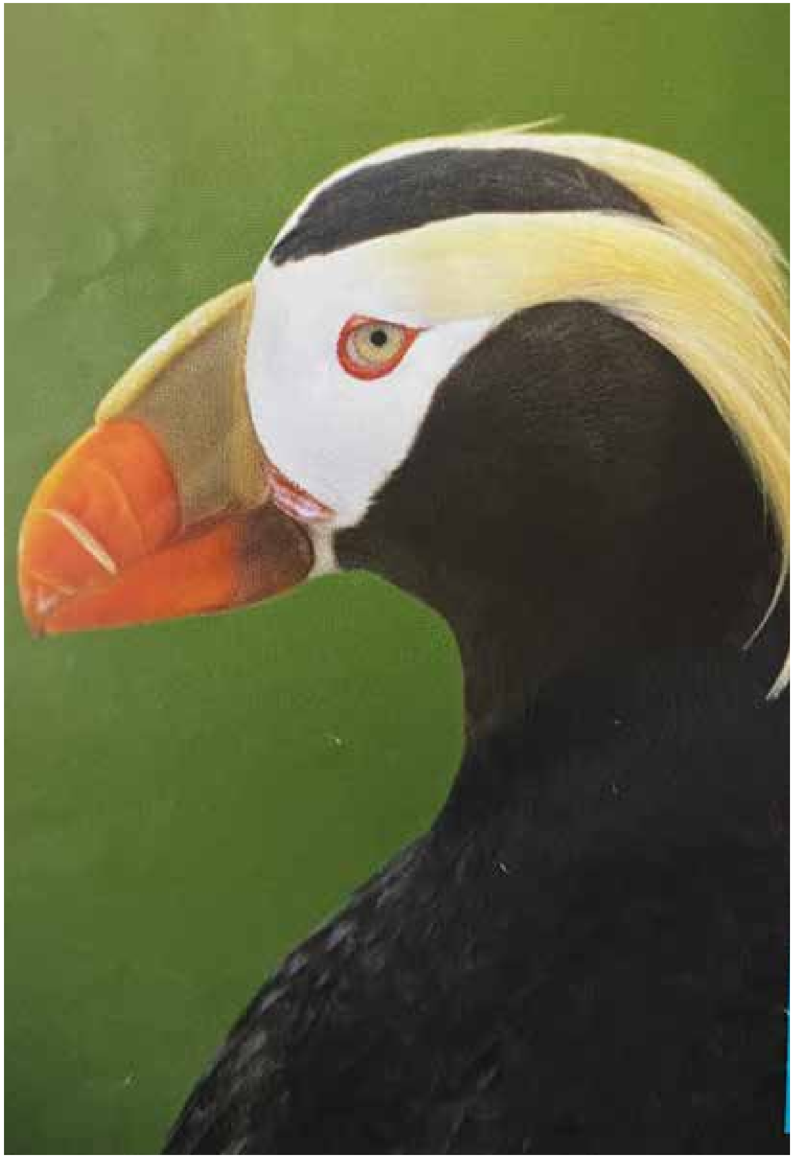

བྱེ་མའི་ཉ་ཆུང་ཐྲ་རིང་(Sand lance) ལ་སོགས་པའི་ཉ་མོ་ཐྲ་ཆུང་དེ་ཚོ་བཟུང་བ་དང་། བཟུང་ཐེངས་རེར་བྱེ་མའི་ཉ་ཆུང་ཐྲ་རིང་བཅུ་ཐྲག་ཁ་ཤས་ཤིག་དུས་གཅིག་ཏུ་མཆུ་ཏོའི་བར་དུ་འཛིན་ནས་ཉར་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད། དེའི་རྒྱུ་མཚན་ནི་ཁོ་པའི་ཡ་མཆུ་དང་ལྕེ་ལེབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་གཟེ་མོ་ཐྲ་ཆུང་མང་པོ་ཞིག་ཁྱབ་ཡོད་ཅང་། ཉ་ཆུང་རྣམས་དེར་ཟུག་ནས་བརྟན་པོ་བཟུང་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

མཚོའི་ནེ་ཙོར་གཤོག་པ་ཐུང་ཐུང་གཉིས་ཡོད་པས་ནམ་མཁའི་སྟེང་དུ་འཕུར་ཐུབ་པ་མ་ཟད། རྒྱ་མཚོའི་གཏིང་ལ་ཡང་འཕུར་བ་ལྟར་ཆུ་རྐྱལ་མགྱོགས་པོ་རྒྱག་ཐུབ་པའི་ནུས་པ་ལྡན་ཡོད། ཁོ་བར་དང་པའི་རྐང་པ་འདྲ་བ་ཆ་གཅིག་ཡོད། རྐང་པ་དེ་གཉིས་ཀུང་ཁོ་པའི་མཆུ་ཏོ་ནང་བཞིན་དཀྲུན་ཁའི་ནམ་དུས་ལ་ཁ་མདོག་སེར་པོར་གྱུར་བ་དང་། ཕོ་མོ་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་པའི་ནམ་དུས་ལ་ཁ་མདོག་ལི་ཏྲཞིག་ཏུ་སྒྱུར་གྱི་ཡོད་པ་རེད། མཚོའི་ནེ་ཙོ་མོ་ཡིས་བྲག་ཚང་གི་ནང་དུ་སྒོ་ང་ཆེན་པོ་གཅིག་བཏང་བ་དང་། མཚོའི་ནེ་ཙོ་ཕོ་མོ་གཉིས་ནས་སྒོ་ང་དེར་རེས་མོས་ཀྱིས་ལྟ་སྐྱོང་བྱེད། བྱ་རིགས་གཞན་དང་མི་འདྲ་བར་མཚོའི་ནེ་ཙོས་རང་ཉིད་ཀྱི་སྒོ་ང་དེ་དག་གཤོག་པའི་འོག་ཏུ་བསྣན་ནས་ཉར་གྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཨེ་ཤེ་ཡ་གླིང་ཆེན།

(Asia)

དོམ་ཁྲ། (Giant Panda)

སྲོག་ཆགས་“དོམ་ཁྲ་”ཡི་གཟུགས་བརྙན་དེ་“འཛམ་གླིང་བྱེས་འཚོའི་སྲོག་ཆགས་ཐེབས་རྩ་ལྡན་ཚོགས།(WWF)” ཞེས་པའི་མཚོན་རྟགས་སུ་བཞག་ཡོད། ཚོགས་པ་དེ་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༦༡ ལོར་གསར་བཙུགས་བྱས་པའི་གཞུང་འབྲེལ་མ་ཡིན་པའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཚོགས་པ་ཞིག་རེད། ཚོགས་པ་དེའི་དམིགས་ཡུལ་ནི་བདག་མེད་བྱེས་འཚོ་ལ་གནས་པའི་སྲོག་ཆགས་དང་། སྲོག་ཆགས་དེ་རྣམས་ཀྱི་འཚོ་གནས་ཁོར་ཡུག་ལ་སྲུང་སྐྱོང་བྱེད་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པ་རེད།

དོམ་ཁྲ་ནི་དེང་སྐབས་རྒྱ་ནག་གི་ནང་དུ་གཙོ་བོ་བོད་མི་རིགས་གནས་སྡོད་བྱེད་སའི་རྒྱལ་རོང་ངམ། ཛ་པ་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་ཟེར་བའི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པའི་རྣམ་འཕེལ་གྱི་གཟི་རྩ་སྡེ་དགུ་(九寨沟) དང་། ལུང་དགུ་ས་ཁུལ་གྱི་འོད་ལུང་(卧龙) ལ་སོགས་པ་དང་། དེ་བཞིན་ཤར་ཁོག་གི་འབྲུག་ཆུའི་ས་ཁུལ་ཏེ་ཀན་ལྷོ་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་ཟེར་བའི་ཁོངས་ཀྱི་ས་མཐོའི་ནགས་རིའི་གྲོག་རོང་གི་མཐོ་ཚད་རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ནས་ཕྱི་ཊི་(Feet) ༦༠༠༠ ནས་ ༡༣༠༠༠ ཅམ་དང་། སྨི་ཊར་(Meter) ༢༠༠༠ ནས་༣༩༠༠ ཅམ་གྱི་མཚམས་སུ་སྐྱེས་པའི་སྨུག་མའི་ཤིང་ནགས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་གྲོགས་མེད་ཁེར་རྐྱང་དང་ཕན་ཚུན་ཁ་ཐོར་ཏེ་འཚོ་བ་སྐྱེལ་བཞིན་ཡོད།

དོམ་ཁྲའི་རིགས་ལ་ཁྱུ་ཚོགས་བྱས་ཏེ་འཚོ་བའི་གོམས་གཤིས་ཤིག་མེད་ཅང་། དོམ་ཁྲ་མོ་ཞིག་གིས་མི་ཚེ་གང་ལ་དོམ་ཕྲུག་གྲངས་ཚད་བདུན་ནམ། བརྒྱད་ཅམ་མ་གཏོགས་སྐྱེས་འཕེལ་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་མེད་ལ། རྒྱུན་དུ་དོམ་ཁྲའི་ཨ་མ་ཞིག་ནས་དོམ་ཕྲུག་གྲངས་གཅིག ཡང་ན། གཉིས་མ་གཏོགས་སྐྱེ་ཐུབ་ཀྱི་མེད། དེར་བརྟེན། ད་ལྟའི་ཆར་འཛམ་གླིང་དེའི་སྟེང་གི་དོམ་ཁྲའི་གྲངས་འབོར་ཁྱོན་བསྡོམས་ ༡༦༠༠ ལྷག་ཅམ་ཞིག་ལས་མེད་པ་རེད།

དོམ་ཁྲ་ནི་སྨུག་མའི་རྩྭ་ཤིང་གཅིག་པུ་ཟ་མཁན་གྱི་འོ་འཐུང་སྲོག་ཆགས་ཤིག་རེད། ཁོ་པས་ཉིན་རེར་

སྙུག་མ་སོས་པ་སྣང་ཏ་(Pound) ༢༥ - ༤༠ཙམ་མམ། ཀྱི་ལ་ ༡༡ - ༡༨ཙམ་ཞིག་ཟ་བཞིན་ཡོད། དོམ་ཁྲའི་ལག་པར་༧ཀྱུས་མཁྲེགས་པོའི་“མཛེ་བོང་ཛྭན་མ་”ཞིག་ཡོད་པ་དེ་དག་དོམ་རིགས་ཀྱི་སྲོག་ཆགས་གཞན་ཚོའི་ལག་པར་མཐོང་རྒྱུ་མེད། ཁྱད་ཆོས་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་དོམ་ཁྲའི་ལག་པས་སྙུག་མ་རྣམས་བདེ་བླག་དང་བཟུང་ཐུབ་སྟེ་ཟས། དེ་བཞིན་དོམ་ཁྲ་ལ་དགུན་ཉལ་(Hibernate) གྱི་གོམས་གཤིས་དེ་ཡང་མཐོང་རྒྱུ་མེད།

དོམ་ཁྲའི་ལུས་སྤུ་ནི་འཇམ་ཞིང་སྣུམ་ཐིང་ཐིང་ཞིག་ཡོད། མིག་དང་རྣ་ཅོག སུག་ལག་བཞི། དཔུང་ཐག་བཅས་ཀྱི་སྤུ་མདོག་རྣམས་ནག་པོ་ཡིན་པ་ཕུད། དེ་བྱིངས་ཀྱི་ལུས་སྤུ་རྣམས་དཀར་པོ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཁོ་པའི་ལུས་ཕུང་དང་གཟུགས་སྐོབས་ཆེ་ཆུང་དེ་དག་དོམ་རིགས་ཀྱི་སྲོག་ཆགས་གཞན་བདུན་པོ་དེ་ཚོ་ལས་ཆུང་བ་ཞིག་ཡོད། བདག་མེད་བྱེས་སུ་འཚོ་བའི་དོམ་ཁྲ་རྣམས་ལོ་ངོ་ཉི་ཤུ་ཙམ་ཞིག་གསོན་པོར་སྡོད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

དོམ་ཁྲ་ནི་ད་བར་ལོ་ངོ་བྱེ་བ་གཅིག་ལྷག་གི་གོང་དུ་ཐོན་པའི་གདོད་མའི་༧གཟན་སྲོག་ཆགས་ཤིག་གི་རིགས་རྒྱུད་ནས་ལོགས་སུ་ཁ་གྱེས་པའི་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་གྲས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་། དེང་སྐབས་ཀྱི་དོམ་ཁྲའི་རིགས་རྒྱུད་དེ་བྱུང་ནས་ད་བར་ལོ་ངོ་ས་ཡ་གསུམ་ལྷག་ཕྱིན་ཡོད་པ་སྲོག་ཆགས་རིག་པ་བ་ཚོས་

བརྗོད་བཞིན་ཡོད་པས། དོམ་ཁྲ་ནི་སའི་གོ་ལ་དེའི་སྟེང་འཚོ་གནས་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པའི་“འགྱུར་རྫོ་གསོན་པོ་(Living fossil)” ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༦ ལོར་“རྒྱལ་སྤྱིའི་རང་བྱུང་སྲུང་སྐྱོབ་མནའ་འབྲེལ་གྱི་རྩ་སྟོངས་འགྲོ་ཉེན་ཡོད་པའི་སྐྱེ་དངོས་ཀྱི་ཐོ་གཞུང་དམར་པོ། (IUCN Red List)” དེའི་ནང་དུ་དོམ་ཁྲ་དེ་དག་བསྐྱར་དུ་“མགྱོགས་མྱུར་སྟོངས་སྲིད་པའི་སྲོག་ཆགས། (Vulnerable)” ཀྱི་གྲས་སུ་བཞག་ཡོད་པ་རེད།

སྲོག་ཆགས་དོམ་ཁྲ་ལ་དབྱིན་ཇིའི་མིང་དུ་“Panda ཕན་ཌ།”ཞེས་འབོད་པ་དེ་ནྲ་རན་སིའི་སྐད་ནས་ཟུར་གཡར་བྱས་པའི་བཤད་སྲོལ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་། ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་འཇུག་པ་ཚོས་དབྱིན་ཇིའི་སྐད་ཡིག་ནང་གི་“Panda” ཞེས་པའི་མིང་དེ་ཐོག་མར་བོད་ཀྱི་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་བལ་ཡུལ་གྱི་བལ་པོ་ཚོས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་དུ་རྩེ་ཤིང་སྨྱུག་མ་ཟས་ཏེ་འཚོ་བའི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཡོད་པ་དེར་བལ་པོའི་སྐད་དུ་“Nigalya ponya” སྟེ་“སྨྱུག་མ་ཟ་མཁན་”ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་ནས་ཟུར་གཡར་བྱས་ཏེ་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་བརྗོད། སྲོག་ཆགས་དེའི་ལུས་ཕུང་ནི་ཆུང་ཞིང་རྒྱགས་པ། མཇུག་མ་སྒོམ་ལ་དེའི་སྟེང་དུ་སྤུ་མདོག་དཀར་པོ་དང་སེར་པོ་གཉིས་མཉམ་བསྲེས་བྱས་པའི་དབྱིབས་ཨ་ལུང་འདྲ་བའི་རི་མོ་གྲངས་དགུ་ཡོད་པ་རེད།

གོང་གི་སྲོག་ཆགས་དེ་དང་དོམ་ཁྲ་གཉིས་ཀར་རྩེ་ཞིང་སྨྱུག་མ་ཟ་རྒྱུར་ཧ་ཅང་དགའ་བའི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་ཡིན་ཅང་། དབྱིན་ཡིག་གི་ཐ་སྙད་"Panda" ཞེས་པ་དེ་དག་སྲོག་ཆགས་དེ་གཉིས་ཀྱི་མིང་གི་ཆ་ཤས་སུ་གཅིག་མཚུངས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། གོང་གི་སྲོག་ཆགས་དེའི་ལུས་ཕུང་ནི་དོམ་ཁྲའི་རིགས་ལས་ཧ་ཅང་ཆུང་བ་ཞིག་ཡོད་པས། ཕོ་པའི་དབྱིན་ཡིག་གི་མིང་ལ་"Lesser Panda སྤྱན་ཏ་ཆུང་བའམ། "Red Panda སྤྱན་ཏ་དམར་པོ་"ཞེས་བཏགས་ཡོད་པ་དང་། དོམ་ཁྲའི་རིགས་ཀྱི་ལུས་ཕུང་ནི་ཆེན་པོ་ཡོད་པས། དབྱིན་ཡིག་གི་མིང་ལ་"Giant Panda སྤྱན་ཏ་ཆེ་བ།"ཞེས་བཏགས་ཡོད། སྲོག་ཆགས་དེ་གཉིས་ཀྱི་དབར་ལ་སྤྱུན་ཉེའི་རིགས་རྒྱུད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་གང་ཡང་མེད། སྲོག་ཆགས་"Red Panda / Lesser Panda" ཟེར་བ་དེར་བོད་པ་ཚོས་"ཨ་ཁྱུ་གདོང་དཀར།"དང་། "ཕྱིབ།" "སྦྲེག"ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་མིང་མང་པོ་ཞིག་འབོད་ཀྱི་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་། དེང་སྐབས་"དོམ་ཁྲ་དམར་ཆུང་"ཞེས་པའི་བོད་མིང་དེ་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་མང་པོ་ཡོད། ང་ཚོ་བོད་པ་རྣམས་ལ་ནན་བཤད་ཅིག་ཞུ་རྒྱུར། བོད་མི་ཁ་ཤས་ཀྱིས་"བྱི་ལ་དོམ་"ཟེར་བའི་མིང་ཞིག་སྲོག་ཆགས་"དོམ་ཁྲ་"ལ་འབོད་མཁན་འདུག དེ་ནི་ཐ་སྙད་དེའི་འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་ལ་དེ་ཙམ་གྱི་རྒྱུས་མངའ་ཞིག་མེད་པས་ཡིན་སྲིད། "བྱི་ལ་དོམ་"ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དེ་བོད་པའི་ཕ་མེས་ཚོའི་སྐབས་ནས་ཡོད་པའི་བོད་མིང་ཞིག་མིན་པར། དུས་ཕྱིས་སུ་རྒྱ་ཡིག

ནས་བོད་ཡིག་ཏུ་ཐད་སྒྱུར་བྱས་པའི་ཐ་སྙད་ཅིག་ཆགས་ཡོད། དེ་ཡང་སྤྱི་ལོ་༡༨༦༩ ལོར་རྒྱ་ནག་ལ་ཡེ་ཤུལ་གྱི་ཆོས་ལུགས་སྤྱེལ་བར་ཡོང་མཁན་གྱི་ཕྲ་རན་སིའི་ཡུལ་མི་དང་། སྲོག་ཆགས་རིག་པ་བ་ "Armand David ཨར་སྨན་ཊི་''ཊ་ཝའི་ཊི་"ནས་ཐོག་མར་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། མི་རྣམས་ཀྱིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༣༨ ལོར་དོམ་ཁྲ་གསོན་པོ་ཞིག་བཟུང་ཐུབ་ནས་དངོས་སུ་མིག་གིས་མཐོང་རྒྱུ་བྱུང་ཡོད། དེ་ནས་རྒྱ་ཡིག་གི་མིང་དུ་"熊猫 རྨའོ་ཞུང་"ཞེས་པ་ཐོན། གནའ་རྙིང་གི་རྒྱ་ཡིག་ལ་འབྲི་གློག་བྱེད་དུས་ཡིག་འབྲུ་རྣམས་གཞོགས་གཡས་ནས་གཞོགས་གཡོན་དུ་དེད་སྲོལ་ཡོད་སྟབས། རྒྱ་ཡིག་གི་ཡིག་འབྲུ་"猫" ཞེས་པའི་གོ་དོན་ནི་"བྱི་ལའམ། ཞི་མི་"ཡིན་པ་དང་། ཡིག་འབྲུ་"熊" ཞེས་པ་ནི་"དོམ་"ལ་ཟེར་གྱི་ཡོད། དེར་བརྟེན། སྤྱི་ལོ་ཆིག་སྟོང་དགུ་བརྒྱ་བདུན་ཅུ་དོན་གྲངས་ལོའི་གཡས་གཡོན་དུ་ཐོན་པའི་རྒྱ་ཡིག་བོད་ཡིག་ཤན་སྦྱར་གྱི་ཚིག་མཛོད་ཀྱི་ནང་དུ་རྒྱ་བོད་ལོ་ཙཱ་བ་འགའ་ཞིག་ནས་སྲོག་ཆགས་དེ་དག་འཚོ་གནས་བྱེད་ཡུལ་གྱི་ས་སྐྱེས་རྫོ་སྐྱེས་ཀྱི་བོད་པ་ཚོས་"དོམ་ཁྲ་"ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་མཁྱེན་རྟོག་མེད་པའི་དབང་གིས་རྒྱ་མིང་"བྱི་ལ་དོམ་"ཞེས་པ་དེ་བོད་མིང་དུ་བཏགས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་གོར་མ་ཆག་གོ།

ཨ་ཧྥི་རི་ཀ་གླིང་ཆེན།

(Africa)

ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ། (Hippopotamus)

ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ་ནི་ཨ་ཧྥི་རི་ཀའི་གླིང་ཆེན་(Africa) གྱི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་རེད། ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ་དེ་དག་སྐམ་སའི་སྟེང་དུ་འཚོ་བའི་འོ་འཐུང་སྲོག་ཆགས་ཁྲོད་ཀྱི་གཟུགས་སྟོབས་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་གླང་ཆེན་དང་བསེ་རུ་ཕྱུང་བའི་ཨང་གསུམ་པ་དེ་ཆགས་ཡོད་པ་རེད། དེང་སྐབས་སའི་གོ་ལའི་ཐོག་ཏུ་བྱེ་བྲག་གི་རིགས་གཉིས་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་སྟེ། ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ་(Hippopotamus) ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Hippopotamus amphibius) དང་། ཧིབ་པོ་ལུས་ཆུང་(Pygmy Hippo) ཚན་རིག་གི་མིང་ལ་(Choeropsis liberiensis) ཞེས་འབོད། དབྱིན་ཇིའི་མིང་དུ་“Hippopotamus” ཟེར་བ་དེ་དག་ཆེ་རིག་(Greeks) གི་སྐད་ཡིག་ལས་འབྱུང་བ་དང་། དེའི་གོ་དོན་ནི་“ཆུ་རྟ་”ཟེར་བཞིན་ཡོད།

ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ་དང་སྲོག་ཆགས་རྟའི་རིགས་ཀྱི་དབར་སྤུན་ཉེའི་འབྲེལ་བ་གང་ཡང་མེད་རུང་། རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་འཚོ་ཞིང་གནས་པའི་སྲོག་ཆགས་ཉ་ཀྲ་(Whale) དང་། ཉ་ཆེན་འགྲོ་ཕན་(Dolphin) གཉིས་པོ་ནི་ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོའི་སྤུན་མཆེད་ཐག་ཉེ་ཤོས་དེ་ཡིན་པ་སྲོག་ཆགས་རིག་པ་བ་ཚོས་གསུངས། གང་ལྟར་ཞེ་ན། རྒྱུན་དུ་ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོས་གཙང་ཆུ་དང་། མཚེའུ། འདམ་རྫིང་ལ་སོགས་པའི་མཁྲིལ་ཆུ་གཏིང་ཐུང་གི་ནང་དུ

སྡོད་རྒྱུར་དགའ་པོ་བྱས་ཤིང་། ཆུའི་གཏིང་དུ་འཛུལ་ནས་ཟས་རིགས་འཚོལ་བའི་སྐབས་སུ། ཆུའི་འོག་ལ་ཕན་ཚུན་ཁ་བརྡ་བྱེད་སྟངས་དེ་ནི་རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་འཚོ་གནས་བྱེད་མཁན་གྱི་སྲོག་ཆགས་ན་གྲ་དང་། ཉ་ཆེན་འགྲོ་ཕན་གཉིས་དང་ཤིན་ཏུ་འདྲ་བ་ཞིག་ཡོད་པས། སྲོག་ཆགས་རིག་པའི་གཞུང་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཆུ་རྟའི་མེས་པོ་དང་གོང་གི་སྲོག་ཆགས་དེ་གཉིས་དབར་སྤུན་ཉེ་ཡིན་པ་བརྗོད།

ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ་ཡི་ལུས་པོའི་སྐུག་མཐིལ་ནས་དཔུང་པ་བར་དུ་མཐོ་ཚད་མི་ཊར་(Meter) གཅིག་ལྷག་ཙམ་ཡོད་པ་དང་། ལུས་པོའི་རིང་ཚད་ལ་མི་ཊར་ལྔ་ཙམ་ཞིག་ཡོད། ལྗིད་ཚད་ལ་ཀི་ལོ་(Kilogram) ༡༦༠༠ ལྷག་ཙམ་དང་། སྐབས་རེ་ལྗིད་ཚད་དེ་ལས་ལྷབ་ཁ་ཤས་མང་བའང་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པས་གཟུགས་སྟོབས་ནི་ཆེ་ཞིང་རྒྱགས་པ་ཞིག་རེད། ལུས་པོའི་སྐུག་མཐིལ་བཞི་པོ་ནི་ཐུང་ལ་སྦོམ་པ། སྐུག་མཐིལ་རེ་རེ་ལ་མཛུབ་མོ་བཞི་རེ་ཡོད་པར་བརྟེན། ཆུའི་འོག་ཏུ་སྲོག་ཆགས་རྟ་ནང་བཞིན་མགྱོགས་པོ་རྒྱུག་ཐུབ་པའི་ནུས་པ་ལྡན་ཡོད་པ་རེད།

ཆུ་རྟ་ཧིབ་པོ་ཡི་རྣ་ཅོག་དང་མིག སྣ་ཁུག་བཅས་གསུམ་པོ་མགོའི་ཡར་ངོས་སུ་ཆགས་ཡོད་པས། ཆུའི་ནང་དུ་འགྲོ་བའི་སྐབས་སུ་ཆུའི་ཁ་ལ་གཡེངས་ནས་དབུགས་གཏོང་ཐུབ་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན་ཡོད། དེ་བཞིན་ཆུའི་འོག་ཏུ་འཛུལ་ཏེ་དུས་ཡུན་སྐར་མ་ལྔ་ཙམ་ཞིག་གི་རིང་དུ་བཟའ་ཆས་འཚོལ་བ་དང་གཉིད་ཉལ་

ཐུབ་པའི་ཁྱད་ཆོས་ཀྱང་ཡོད།

ཆུ་ཧྲ་ཧིབ་པོ་ཡི་ཁ་ཆེན་པོ་དེའི་ནང་དུ་སོ་མཆེ་བཞི་བཅུ་ཞེ་གཉིས་ཙམ་ཞིག་ཡོད་པ་དང་། ཁའི་གཞོགས་རེ་རེ་ལ་མཆེ་བ་འདྲ་བའི་སོ་ཆེན་གཉིས་ཡོད་པ་དེས་ཕྱིའི་དགྲ་ཟླ་ལ་འཐབ་འཛིང་བྱེད་པའི་མཚོན་ཆ་ཞིག་རེད། ཁོ་པའི་ལུས་པོའི་པགས་པ་དེ་མཐུག་པོ་ཞེ་དྲག་ཡོད་ཀྱང་། ཚོར་བ་རྣོ་པོ་ཡོད་པ་དང་ཚ་དྲོད་ཆེ་བའི་ཉི་འོད་ཀྱི་འོག་ཏུ་པགས་པའི་ནང་ནས་ལུས་སྣུམ་ཁ་མདོག་སིང་སྐྱ་ཅན་ཞིག་ཐོན་ཏེ། པགས་པ་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་དང་ལུས་པོའི་སྟེང་དུ་ཡོད་པའི་རྨ་ཁ་དེ་ཚོར་དུག་སེལ་གཉན་ཁ་མེད་ཐབས་བྱེད་སྒྲོལ་ཡོད་པ་རེད།

ནམ་རྒྱུན་ཆུ་ཧྲ་ཧིབ་པོ་ཚོས་ཁྱུ་དང་ཁྱུ་བྱས་ནས་འཚོ་བ་དང་། ཁྱུ་ཚོགས་གཅིག་གི་ནང་དུ་ཆུ་ཧྲ་ཧིབ་པོ་གྲངས་བཅུ་ཡན་འདུས་ཡོད། ཕོའི་རིགས་ཀྱི་ཆུ་ཧྲ་ཧིབ་པོ་ཚོས་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐྱུག་བཙོག་བཏང་སྟེ་རང་རང་གི་མངའ་ཁོངས་དབྱེ་བ་དང་། རང་ཉིད་ཀྱི་རིགས་རྒྱུད་སྤེལ་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་ཕོ་དང་ཕོའི་དབར་ཕན་ཚུན་འཁྲུག་འཛིང་རྒྱག་བཞིན་ཡོད།

རྒྱུན་ལྡན་ཆུ་ཧྲ་ཧིབ་པོ་ཨ་མ་ལ་ཕྲུ་གུ་འཁོར་རྗེས་ཁྱུ་ཚོགས་ནས་ཁ་བྲལ་ཏེ་ས་ཆ་ཁུ་སིམ་པོ་ཞིག་ལ་སོང་ནས་ཕྲུ་་གུ་སྐྱེས། ཕྲུ་གུ་དེ་ཆུའི་འོག་ཏུ་སྐྱེས་ནས་ཀྱི་གཟའ་འཁོར་ཁ་ཤས་ཀྱི་རྗེས་ལ་ཁྱུ་ཚོགས་ཀྱི་ནང་

དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ཁྱུ་ཚོགས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་སྦྲུ་གུ་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་རྣམས་ཆུ་རྟ་ཧྲིལ་པོ་མོ་གཉིས་ཀྱིས་ལྟ་སྐྱོང་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཆུ་རྟ་ཧྲིལ་པོ་མོ་ཞིག་ནས་སྐྱེ་ཐེངས་གཅིག་ལ་སྦྲུ་གུ་གཅིག་མ་གཏོགས་མ་སྐྱེས་པ་དང་། སྦྲུ་གུ་དེ་དག་ན་སོ་ལོན་ཏེ་རང་རྐྱ་མ་འཕེར་པའི་བར་དུ་བསྐྱུར་དུ་སྦྲུ་གུ་སྐྱེ་སྲོལ་མེད་པ་རེད།

ཉེན་ཚབས་ཀྱི་གནས་སྟངས།

ཆུ་རྟ་ཧྲིལ་པོ་རྣམས་གླིང་ཆེན་ཨ་ཧྥེ་རི་ཀའི་ནང་དུ་རྒྱ་ཆེའི་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་གྲས་སུ་ཚུད་པ་དང་། རྒྱུན་དུ་མིའི་རིགས་ནས་ཆུ་རྟའི་མཆེ་བ་འདྲ་བའི་སོ་རྣམས་དང་པགས་པའི་ཆེད་དུ་རྗོན་པ་བརྒྱབ་ཏེ་གསོད་ཀྱི་ཡོད་པར་བརྟེན། གྲངས་འབོར་དེ་ཙམ་མང་པོ་ལྷག་མེད་པ་རེད།

ཨོ་སི་ཊེ་ལི་ཡཱ་གླིང་ཆེན།

(Australia)

ཁའོ་ཨ་ལཱ། (Koala)

ཁའོ་ཨ་ལཱ་ནི་ཨོ་སི་ཊེ་ལི་ཡཱ་(Australia) གཅིག་ཕུར་འཚོ་གནས་བྱེད་པའི་རྩ་ཆེའི་སྲོག་ཆགས་ཤིག་རེད། ཁོ་པས་ཉིན་ལྟར་དུས་ཚོད་མང་ཆེ་བ་རྩེ་ཤིང་གི་སྟེང་དུ་གཉིད་ཉལ་ནས་བསྡད། ཤིང་སྡོང་གཅིག་གི་སྟེང་ནས་ཤིང་སྡོང་གཞན་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་དལ་པོའི་ངང་གོམ་སྤྲོས་བྱས་ཏེ་ཟས་འཚོལ་བར་འགྲོ་སྐབས་གཞི་ནས་ས་ངོས་སུ་བབས། མཚན་མོར་ཡར་འགྲོ་ཚུར་འོང་བྱས་ནས་ཟས་འཚོལ། ཁོ་པ་ནི་རྩྭ་ཟན་སྲོག་ཆགས་ཤིག་རེད། རྒྱུན་དུ་ཁོ་པས་བཟའ་ཆས་ལ་གདམ་གསེས་ཀྱི་འདོད་པ་ཆེ་བས། སྨན་ཤིང་ཡུ་ཀཱ་ལིབ་ཊེ་སིའི་(Eucalyptus) རིགས་ཀྱི་རྩེ་ཤིང་ཅུང་ཤས་ཞིག་གི་ལོ་མ་ཟ་རྒྱུར་དགའ་པོ་ཞེ་དྲག་ཡོད་པ་རེད།

ཁའོ་ཨ་ལཱའི་བྱིའི་གཟུགས་དབྱིབས་དེ་དོམ་ཆུང་ཆུང་ཞིག་འདྲ་པོ་ཡོད་པས། ཨོ་སི་ཏྲེ་ལི་ཡཱའི་ས་ཁུལ་ལ་ཡུ་རོབ་ནས་གཞིས་ཆགས་སུ་ཐོག་མར་ཡོང་མཁན་ཚོས་སྲོག་ཆགས་དེ་དག་དོམ་གྱི་རིགས་ཤིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། དོན་དངོས་ཐོག་ཁའོ་ཨ་ལཱ་ནི་དོམ་གྱི་རིགས་ཤིག་རྩ་བ་ནས་མིན། ཁོ་པའི་སྤུན་མཆེད་ཉེ་ཤོས་དེ་ནི་དེང་སྐབས་ང་ཚོས་ཨོ་སི་ཏྲེ་ལི་ཡཱའི་ས་གནས་སུ་མཐོང་བའི་སྲོག་ཆགས་ཀན་ག་རུ་(Kangaroo) རེད། གང་ཡིན་ཟེར་ན། ཁའོ་ཨ་ལཱ་མོའི་གྲོད་ཁོག་གི་དཀྱིལ་དེར་སྲོག་ཆགས་ཀན་ག་རུ་ནང་བཞིན་ཕྲུ་གུ་འཚར་ལོངས་བྱེད་ས་སྐྱེ་ལུས་པོའི་ལྤགས་པ་ལས་གྲུབ་པའི་"ཁུག་མ་"ཞིག་ཡོད་རེད། དེའི་རིགས་ལ་"ལྤགས་ཁུག་ལྡན་པའི་སྲོག་ཆགས་Marsupials" ཞེས་འབོད། ཁའོ་ཨ་ལཱའི་གྲོད་ཁོག་གི་ལྤགས་ཁུག་དེ་དང་སྲོག་ཆགས་ཀན་ག་རུའི་ལྤགས་ཁུག་དབར་ཁྱད་པར་ཕྲན་བུ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི། ཁའོ་ཨ་ལཱའི་ལྤགས་ཁུག་གི་ཁ་དེ་ལུས་པོའི་མདུན་ངོས་སུ་བསྟན་ཡོད་པ་དང་། ཀན་ག་རུའི་ལྤགས་ཁུག་གི་ཁ་དེ་གྲོད་ཁོག་སྟོད་ཀྱི་ཡར་ངོས་སུ་ཁ་ཕྱེ་ཡོད་པ་རེད།

ཁའོ་ཨ་ལཱའི་མགོའི་སྟེང་དུ་ཆེ་ལ་སྤུ་སོབ་སོབ་ཡིན་པའི་རྣ་ཅོག་གཉིས་ཡོད་པ་དང་། གདོང་པའི་དཀྱིལ་གྱི་སྣ་ཁུག་དེ་ནི་ནག་ཅིང་ཆེ་བ། མིག་གཉིས་ཆུང་ཆུང་རེད། ཁོ་པའི་ལུས་པོ་དེ་རྒྱུགས་རིལ་སྤུ་ཡིས་ཁེངས་ཡོད་ཀྱང་། ལུས་པོའི་སྤུ་མདོག་དང་ལུས་ཕུང་གི་ཆེ་ཆུང་རྣམས་ཨོ་སི་ཏྲེ་ལི་ཡཱའི་ནང་གི་འཚོ་གནས་

ཁོར་ཡུག་མི་འདྲ་བས་ཁྱད་པར་ཡོད་པ་སྟེ། གནམ་གཤིས་གྲང་བའི་ལྗྔོ་ཕྱོགས་ས་ཁུལ་གྱི་ཁའོ་ཨ་ལྤའི་ལུས་ཕུང་དེ་དང་ཐལ་མདོག་ཅན་གྱི་ལུས་སྤུ་དེ་དག་བྱང་ཕྱོགས་ལས་ཆེ་བ་དང་མདོག་ནག་པ་ཞིག་ཡོད། ཁའོ་ཨ་ལྤའི་རྒྱབ་ལ་མཇུག་མ་མེད་པ་རེད།

སྤྲོག་ཆགས་ཁའོ་ཨ་ལྤས་རྩི་ཤིང་གི་སྡོང་པོ་དང་ཡལ་གའི་སྟེང་དུ་བདེ་བླག་ངང་འགྲོ་སྡོད་དང་འཐམ་འཁྱུད་བྱེད་ཐུབ་པ་དེ་ནི་ཁོ་པའི་ལག་པ་དང་རྐང་པ་གཉིས་རིང་པོ་ཡོད་པ་མ་ཟད། རྐང་ལག་གི་མཛུབ་མོའི་སེར་མོ་རྣམས་ཁ་ཅང་རྣོ་པོ་ཡོད། གཞན་ཡང་། ཁོ་པའི་མཛུབ་མོའི་ངོས་ལ་མིའི་རིགས་ཀྱི་མཛུབ་མོ་ལྟར་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ལག་རིས་ལྡན་ཡོད་པ་རེད།

རྒྱུན་ལྡན་ཁའོ་ཨ་ལྤ་དབར་འབྲེལ་བ་དེ་ཙམ་མང་པོ་མེད་པར་ཁེར་རྐྱང་དུ་འཚོ་གནས་བྱེད་པ་དང་། ལོ་ལྟར་རིགས་རྒྱུད་སྐྱེ་འཕེལ་གྱི་ནམ་དུས་སུ་ཕོ་མོ་ཕན་ཚུན་ཐུག་འཕྲད་བྱེད། དེ་ཡང་ལོ་རེའི་སྤྱི་ཟླ་དགུ་པ་ནས་ལོ་རྗེས་མའི་སྤྱི་ཟླ་གསུམ་པའི་བར་དུ་འཁེལ་ཡོད། ཁའོ་ཨ་ལྤའི་ཨ་མས་ལོ་ལྟར་ཕྲུ་གུ་གཅིག་མ་གཏོགས་སྐྱེ་གི་མེད་ཅིང་། ཨ་མའི་མངལ་དུ་ཉིན་ཞག་༣༣ ནས་༣༥ ཙམ་གནས། སྐྱེས་མ་ཐག་པའི་ཕྲུ་གུ་དེའི་ལུས་པོ་ཡོངས་ལ་སྤུ་མེད་པར་དམར་ཧྲང་ཡིན་པ་དང་། མིག་གཉིས་ཁ་ཕྱེ་མེད་ལ། རྣ་ཅོག་གཉིས་པོ་ཡང་ཐོན་མེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཕྲུ་གུ་དེའི་སྣ་ཁུག་གི་རྗི་རྣོ་པོ་ཡོད་པ་དང་། སྐྱེས་འཚར་བཟང་བའི་ལག་ཚུང

གཉིས་དང་ཁའི་མཆུ་ཧོ་ཡོད་པར་བརྟེན། ཨ་མའི་སྐྱེ་སྒོ་ནས་ཐོན་ཏེ་གྲོད་པའི་དཀྱིལ་དུ་ཆགས་པའི་ལྦགས་ཁུག་དེའི་ནང་དུ་རིམ་བཞིན་གོམ་བགྲོད་བྱས་ཏེ་འཛུལ། དེ་ནས་ལྦགས་ཁུག་ནང་གི་ནུ་མར་འབྱར་ནས་འཚོ་བཅུད་ལེན། སྐབས་དེའི་ལུས་པོའི་རིང་ཚད་ནི་ང་ཚོ་མིའི་ལག་པའི་མཐེབ་མོའི་སྦྲང་གི་སེན་མོ་ཙམ་མ་གཏོགས་མེད་པ་རེད།

ཁའོ་ཨ་ལྭའི་ཕྲུ་གུ་དེ་དག་ཨ་མའི་ལྦགས་ཁུག་གི་ནང་དུ་ཟླ་བ་དྲུག་ཙམ་རིང་འཚར་ལོངས་བྱས་རྗེས། རིམ་པས་ལྦགས་ཁུག་གི་ཕྱི་རུ་ཐོན་ནས་སྣན་ཤིང་ཡུ་ཁླ་ལིབ་ཏི་སིའི་(Eucalyptus) ལོ་མ་ཟ་འགོ་ཚུགས་ཀྱང་། ཨ་མའི་འོ་མ་ནུ་མཐུད་ནས་འཐུང་བཞིན་ཡོད། ཕྲུ་གུའི་ལུས་ཕུང་རིམ་བཞིན་ཆེ་རུ་ཕྱིན་ཏེ་ཨ་མའི་བྲང་ཁོག་གམ། སྒལ་པའི་སྟེང་དུ་འཐམ་འཁྱུད་བྱེད་ཐབས་བྲལ་བ་དང་། ཨ་མའི་ལྦགས་ཁུག་གི་ནང་དུ་འཛུལ་ཐབས་བྲལ་བའི་དུས་མཚམས་དེར་སླེབས་སྐབས། གཞི་ནས་རང་རྐྱ་འཕེར་ཏེ་ཨ་མ་དང་ཁ་བྲལ་ནས་ཁྱིམ་ཚང་ཞིག་ལོགས་སུ་བཙུགས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཉེན་ཚབས་ཀྱི་གནས་སྟངས།

སྤྱིར་བཏང་ཁའོ་ཨ་ལྭ་པོའི་ཚེ་ཚད་དེ་ལོ་བཅུ་ཙམ་དང་། མོའི་ཚེ་ཚད་དེ་ལོ་བཅོ་ལྔ་ཙམ་ལས་མེད།

དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ནང་དུ་མི་རྣམས་ནས་ཁའོ་ཨ་ལཱའི་པགས་པར་བརྟམས་ནས་རི་དྭགས་ཚད་མེད་བརྒྱབ་པའི་དབང་གིས་ཁོ་བའི་རིགས་རྒྱུད་རྩ་སྟོངས་འགྲོ་བའི་ཉེ་ཁར་སླེབས་མྱོང་ཡོད། སྐབས་ལེགས་པ་ཞིག་ལ། ཨ་རིའི་སྲིད་འཛིན་ཨང་༣༡ པ་ཧར་སྦར་ཊེ་་ཧུའུ་ཝར་(Herbert Hoover) ནས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༢༧ ལོར་སྲོག་ཆགས་ཁའོ་ཨ་ལཱའི་པགས་རིགས་ཉོ་ཚོང་བྱེད་མི་ཆོག་པའི་ཁྲིམས་བཟོས་པར་བརྟེན། ད་བར་འཚོ་གནས་བྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། ཡིན་ནའང་། དེང་སྐབས་ཨོ་སི་ཏེ་ལི་ཡཱའི་ནང་དུ་མི་འབོར་ཇེ་ཆེར་འཕེལ་བའི་དབང་གིས་སྲོག་ཆགས་ཁའོ་ཨ་ལཱ་སྡོད་སའི་ཁོར་ཡུག་ལ་གནོད་སྐྱོན་འཕོག་ནས་འཚོ་གནས་བྱེད་ཡུལ་གྱི་ས་ཆ་ཇེ་ཆུང་ཇེ་ཉུང་དུ་ཕྱིན་པ་དང་། མིའི་རིགས་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་ཀྱི་འཕྲིམ་འགྲུལ་འཕྲུལ་འཁོར་མང་དུ་ཕྱིན་པ་དེས་ཁོ་བའི་ཚེ་སྲོག་ལ་ཉེན་ཁ་བཟོས། དེ་བཞིན་ལོ་ལྟར་རང་བྱུང་ཁམས་ལ་ཤིང་ནགས་ཀྱི་མེ་སྐྱོན་དང་། ནད་ཡམས་ལ་སོགས་ཐོན་པའི་དབང་གིས་སྲོག་ཆགས་ཁའོ་ཨ་ལཱའི་རིགས་རྒྱུད་དེ་དག་ཉུ་མཐུད་སའི་གོ་ལ་དེའི་སྟེང་དུ་འཚོ་གནས་ཐུབ་མིན་ལ་ཉེན་ཁའི་རང་བཞིན་ཞིག་འཕྲད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

www.talitibet.org